# ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΑ
# JÁN MAZÁK
# της 15ης Σεπτεμβρίου 2009[1]

## I — Εισαγωγή

1. Οι υπό κρίση αιτήσεις για την έκδοση προδικαστικής αποφάσεως που υπέβαλε το Bundesverwaltungsgericht (Ομοσπονδιακό Διοικητικό Δικαστήριο) αφορούν την ερμηνεία ορισμένων διατάξεων της οδηγίας 2004/83/ΕΚ του Συμβουλίου, της 29ης Απριλίου 2004, για θέσπιση ελάχιστων απαιτήσεων για την αναγνώριση και το καθεστώς των υπηκόων τρίτων χωρών ή των απάτριδων ως προσφύγων ή ως προσώπων που χρήζουν διεθνούς προστασίας για άλλους λόγους (στο εξής: οδηγία 2004/83)[2]. Οι αιτήσεις αφορούν τις προϋποθέσεις υπό τις οποίες αίρεται το καθεστώς πρόσφυγα σύμφωνα με το άρθρο 11, παράγραφος 1, στοιχείο ε΄,της οδηγίας 2004/83. Το Bundesverwaltungsgericht ζητεί, ειδικότερα, να διευκρινισθεί αν ο πρόσφυγας παύει να υπάγεται στο εν λόγω καθεστώς κατά το άρθρο 11, παράγραφος 1, στοιχείο ε΄, της οδηγίας 2004/83, στην περίπτωση κατά την οποία ο βάσιμος φόβος διώξεως, λόγω του οποίου χορηγήθηκε το καθεστώς αυτό, δεν υφίσταται πλέον και δεν συντρέχει κανένας άλλος λόγος που να δικαιολογεί τον φόβο διώξεως κατά το άρθρο 2, στοιχείο γ΄,της οδηγίας αυτής. Εάν το Δικαστήριο κρίνει ότι το καθεστώς πρόσφυγα δεν αίρεται υπό τις προαναφερθείσες προϋποθέσεις, το αιτούν δικαστήριο ζητεί από το Δικαστήριο να διευκρινίσει αν και σε ποιο βαθμό επιβάλλονται ορισμένες πρόσθετες προϋποθέσεις προκειμένου να αρθεί το εν λόγω καθεστώς. Το αιτούν δικαστήριο ζητεί επίσης διευκρινίσεις ως προς τον τρόπο με τον οποίον πρέπει να αξιολογούνται νέες και διαφορετικής φύσεως περιστάσεις λόγω των οποίων μπορεί να προκληθεί δίωξη στο πλαίσιο της άρσεως του καθεστώτος πρόσφυγα, εφόσον οι προηγούμενες περιστάσεις, οι οποίες οδήγησαν στη χορήγηση του καθεστώτος πρόσφυγα στον ενδιαφερόμενο, έχουν παύσει να υφίστανται.

## II — Το νομικό πλαίσιο

### Α — *Το διεθνές δίκαιο — Η Σύμβαση περί του καθεστώτος των προσφύγων*

2. Η Σύμβαση περί του καθεστώτος των προσφύγων, η οποία υπεγράφη στη Γενεύη στις 28 Ιουλίου 1951[3], τέθηκε σε ισχύ στις 22 Απριλίου 1954. Κατά τον χρόνο των

1 — Γλώσσα του πρωτοτύπου: η αγγλική.
2 — ΕΕ L 304, σ. 12.
3 — *Recueil des traités des Nations unies,* τόμος 189, σ. 150, αριθ. 2545 (1954).

πραγματικών περιστατικών της κύριας δίκης, η Σύμβαση αυτή ίσχυε όπως είχε τροποποιηθεί με το πρωτόκολλο περί του καθεστώτος των προσφύγων, το οποίο συνάφθηκε στη Νέα Υόρκη στις 31 Ιανουαρίου 1967 και τέθηκε σε ισχύ στις 4 Οκτωβρίου 1967 (στο εξής: Σύμβαση της Γενεύης).

3. Το άρθρο 1, Α, σημείο 2, της Συμβάσεως της Γενεύης ορίζει ότι ως «πρόσφυγας» νοείται κάθε πρόσωπο το οποίο «εξαιτίας δικαιολογημένου φόβου διώξεως λόγω φυλής, θρησκείας, εθνικότητος [ιθαγένειας], κοινωνικής τάξεως ή πολιτικών πεποιθήσεων ευρίσκεται εκτός της χώρας της οποίας έχει την υπηκοότητα [ιθαγένεια] και δεν δύναται ή, λόγω του φόβου αυτού, δεν επιθυμεί να απολαύει της προστασίας της χώρας αυτής, ή, εφόσον δεν έχει υπηκοότητα [ιθαγένεια] και εξαιτίας τέτοιων γεγονότων ευρίσκεται εκτός της χώρας της προηγούμενης συνήθους διαμονής του, δεν δύναται ή, λόγω του φόβου αυτού, δεν επιθυμεί να επιστρέψει σε αυτήν».

4. Το άρθρο 1, Γ, της Συμβάσεως της Γενεύης ορίζει ότι «[η] Σύμβαση αυτή παύει να ισχύει για οποιοδήποτε πρόσωπο το οποίο εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής [του άρθρου 1], Α, εάν:

[…]

5) Δεν μπορεί πλέον, επειδή οι συνθήκες που οδήγησαν στην αναγνώρισή του ως πρόσφυγα έχουν παύσει να υφίστανται, να εξακολουθεί να αρνείται να θέσει εαυτόν υπό την προστασία της χώρας της οποίας έχει την ιθαγένεια […]».

Β — *Το κοινοτικό δίκαιο*

5. Το άρθρο 2, στοιχείο γ΄, της οδηγίας 2004/83 ορίζει ότι ως «πρόσφυγας» νοείται ο υπήκοος τρίτης χώρας ο οποίος, συνεπεία βάσιμου φόβου διώξεως λόγω φυλής, θρησκείας, ιθαγένειας, πολιτικών πεποιθήσεων ή συμμετοχής σε ιδιαίτερη κοινωνική ομάδα, ευρίσκεται εκτός της χώρας της ιθαγένειάς του και δεν είναι σε θέση ή, λόγω του φόβου αυτού, δεν επιθυμεί να θέσει εαυτόν υπό την προστασία της εν λόγω χώρας [...]».

6. Το άρθρο 2, στοιχείο ε΄, της οδηγίας 2004/83 ορίζει ότι ως «πρόσωπο που δικαιούται επικουρική προστασία» νοείται ο υπήκοος τρίτης χώρας [...] που δεν πληροί τις προϋποθέσεις για να αναγνωρισθεί ως πρόσφυγας, αλλά σε σχέση με τον οποίο υπάρχουν ουσιώδεις λόγοι να πιστεύεται ότι, εάν ο ενδιαφερόμενος επιστρέψει στη χώρα της καταγωγής του [...], θα αντιμετωπίσει πραγματικό κίνδυνο να υποστεί σοβαρή βλάβη, όπως ορίζεται στο άρθρο 15 [...], και που δεν είναι σε θέση ή, λόγω του κινδύνου αυτού,

δεν επιθυμεί να θέσει εαυτόν υπό την προστασία της εν λόγω χώρας».

7. Το άρθρο 4 της οδηγίας 2004/38, που φέρει τον τίτλο «Αξιολόγηση των γεγονότων και περιστάσεων», ορίζει, στην τέταρτη παράγραφο, ότι «[τ]ο γεγονός ότι ο αιτών έχει ήδη υποστεί δίωξη ή σοβαρή βλάβη ή άμεσες απειλές τέτοιας διώξεως ή βλάβης αποτελεί σοβαρή ένδειξη ότι είναι βάσιμος ο φόβος του αιτούντος ότι θα υποστεί δίωξη ή ότι διατρέχει πραγματικό κίνδυνο σοβαρής βλάβης, εκτός εάν υπάρχουν βάσιμοι λόγοι για να πιστεύει κανείς ότι η εν λόγω δίωξη ή σοβαρή βλάβη δεν θα επαναληφθεί».

8. Το άρθρο 7, που φέρει τον τίτλο «Φορείς προστασίας», ορίζει τα εξής:

«1. Προστασία μπορεί να παρέχεται από:

α) το κράτος· ή

β) ομάδες ή οργανώσεις, συμπεριλαμβανομένων διεθνών οργανισμών, που ελέγχουν το κράτος ή ουσιώδες μέρος του εδάφους του κράτους.

2. Προστασία παρέχεται κατά κανόνα όταν οι φορείς της παραγράφου 1 λαμβάνουν εύλογα μέτρα για να αποτρέψουν τη δίωξη ή την πρόκληση σοβαρής βλάβης, μεταξύ άλλων με τη λειτουργία αποτελεσματικού νομικού συστήματος για τον εντοπισμό, την ποινική δίωξη και τον κολασμό πράξεων που συνιστούν δίωξη ή σοβαρή βλάβη, και ο αιτών έχει πρόσβαση στην προστασία αυτή.

3. Οσάκις τα κράτη μέλη αξιολογούν εάν διεθνής οργάνωση ελέγχει ένα κράτος ή ουσιώδες μέρος του εδάφους του και παρέχει προστασία όπως περιγράφεται στην παράγραφο 2, λαμβάνουν υπόψη τυχόν κατευθυντήριες γραμμές που παρέχονται σε οικείες πράξεις του Συμβουλίου.»

9. Το άρθρο 11 της οδηγίας 2004/83, που φέρει τον τίτλο «Παύση», ορίζει τα εξής:

«Ο υπήκοος τρίτης χώρας [...] παύει να είναι πρόσφυγας εάν: […]

ε) δεν μπορεί πλέον να εξακολουθεί να αρνείται την προστασία που του παρέχει η χώρα της ιθαγένειας, διότι έχουν παύσει να υφίστανται οι συνθήκες που οδήγησαν στην αναγνώρισή του ως πρόσφυγα·

[…]

2. Για την εφαρμογή των στοιχείων ε΄ [...] της παραγράφου 1, τα κράτη μέλη εξετάζουν κατά πόσον η μεταβολή των συνθηκών είναι τόσο ουσιαστικής και μη προσωρινής φύσεως, ώστε ο φόβος του πρόσφυγα ότι θα υποστεί διώξεις να μην μπορεί πλέον να θεωρείται βάσιμος.»

10. Το άρθρο 14 της οδηγίας 2004/83, που φέρει τον τίτλο «Ανάκληση, τερματισμός ή άρνηση ανανέωσης του καθεστώτος πρόσφυγα», ορίζει τα εξής:

«1. Όσον αφορά αιτήσεις διεθνούς προστασίας οι οποίες υποβάλλονται μετά την έναρξη ισχύος της παρούσης οδηγίας, τα κράτη μέλη ανακαλούν, τερματίζουν ή αρνούνται να ανανεώσουν το καθεστώς πρόσφυγα ενός υπηκόου τρίτης χώρας [...], το οποίο έχει χορηγηθεί από κυβερνητικό, διοικητικό, δικαστικό ή οιονεί δικαστικό όργανο, εφόσον το πρόσωπο αυτό παύσει να είναι πρόσφυγας σύμφωνα με το άρθρο 11.

2. Με την επιφύλαξη του καθήκοντος του πρόσφυγα, σύμφωνα με το άρθρο 4, παράγραφος 1, να αποκαλύπτει κάθε σχετικό στοιχείο και να προσκομίζει κάθε σχετικό έγγραφο το οποίο έχει στη διάθεσή του, το κράτος μέλος που χορήγησε το καθεστώς

πρόσφυγα καταδεικνύει σε εξατομικευμένη βάση ότι ο ενδιαφερόμενος έχει παύσει να είναι πρόσφυγας ή δεν υπήρξε ποτέ πρόσφυγας σύμφωνα με την παράγραφο 1.»

11. Το άρθρο 15 της οδηγίας 2004/83, που φέρει τον τίτλο «Σοβαρή βλάβη», ορίζει τα εξής:

«Η σοβαρή βλάβη συνίσταται σε:

α) θανατική ποινή ή εκτέλεση· ή

β) βασανιστήρια ή απάνθρωπη ή εξευτελιστική μεταχείριση ή τιμωρία του αιτούντος στη χώρα καταγωγής του· ή

γ) σοβαρή και προσωπική απειλή κατά της ζωής ή της σωματικής ακεραιότητας αμάχου λόγω αδιάκριτης ασκήσεως βίας σε καταστάσεις διεθνούς ή εσωτερικής ένοπλης σύρραξης.»

Γ — *Το εθνικό δίκαιο*

12. Το άρθρο 3, παράγραφος 1, του Νόμου περί διαδικασίας χορηγήσεως ασύλου (Asylverfahrensgesetz) ορίζει τα εξής:

«Ένας αλλοδαπός χαρακτηρίζεται πρόσφυγας κατά την έννοια της [Συμβάσεως της Γενεύης] όταν εκτίθεται σε απειλές, κατά την έννοια του άρθρου 60, παράγραφος 1, του νόμου για τη διαμονή αλλοδαπών [Aufenthaltsgesetz], στη χώρα της ιθαγένειάς του […].»

13. Το άρθρο 60, παράγραφος 1, του Aufenthaltsgesetz περιέχει απαρίθμηση των

συνθηκών υπό τις οποίες δεν είναι δυνατή η απέλαση αλλοδαπού.

14. Στις 19 Αυγούστου 2007, η Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας εξέδωσε νόμο για τη μεταφορά στη γερμανική νομοθεσία των οδηγιών της Ευρωπαϊκής Ένωσης περί διαμονής και ασύλου[4], ο οποίος τροποποίησε, μεταξύ άλλων, το άρθρο 73, παράγραφος 1, του Asylverfahrensgesetz, προκειμένου να μεταφέρει στο εθνικό δίκαιο τα άρθρα 11 και 14, της οδηγίας 2004/83. Το άρθρο 73, παράγραφος 1, του Asylverfahrensgesetz ορίζει τα εξής:

«Το δικαίωμα ασύλου και το καθεστώς πρόσφυγα πρέπει να αίρονται αμελλητί, όταν εκλείψουν οι συνθήκες που δικαιολόγησαν τη χορήγησή τους. Τέτοια περίπτωση συντρέχει, ιδίως, όταν ο αλλοδαπός, αφού εκλείψουν οι συνθήκες συνεπεία των οποίων χορηγήθηκε σε αυτόν άσυλο ή καθεστώς πρόσφυγα, δεν μπορεί πλέον να εξακολουθεί να αρνείται την προστασία της χώρας της ιθαγένειάς του […].»

4 — Νόμος περί μεταφοράς στο εσωτερικό δίκαιο των οδηγιών της Ευρωπαϊκής Ένωσης για το δικαίωμα ασύλου και διαμονής, *BGBl.* I σ. 1970. Ο νόμος αυτός τέθηκε σε ισχύ στις 28 Αυγούστου 2007.

## III — Η κύρια δίκη και η αίτηση εκδόσεως προδικαστικής αποφάσεως

15. Οι διάδικοι της δίκης ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου μετέβησαν στη Γερμανία μεταξύ 1999 και 2002 και υπέβαλαν αίτηση χορηγήσεως ασύλου στη χώρα αυτή. Ο Aydin Salahadin Abdulla, αναιρεσείων στην υπόθεση C-175/08, έχει ιρακινή ιθαγένεια, ανήκει στην τουρκμενική εθνότητα και είναι σουνιτικού δόγματος. Προς στήριξη της αιτήσεώς του για άσυλο, ισχυρίσθηκε ότι είχε μαχαιρώσει ένα μέλος του κόμματος Μπάαθ λόγω της απογνώσεως στην οποία είχε περιέλθει μετά τη σύλληψη του αδελφού του. Ο Kamil Hasan, αναιρεσείων στην υπόθεση C-176/08, έχει ιρακινή ιθαγένεια, ανήκει στην αραβική εθνότητα και είναι σουνιτικού δόγματος. Προς στήριξη της αιτήσεώς του για άσυλο, ισχυρίσθηκε ότι ένας εξάδελφός του είχε κρύψει στο σπίτι του έγγραφα ενός απαγορευμένου κόμματος της αντιπολιτεύσεως και ένα πιστόλι, τα οποία βρέθηκαν στη διάρκεια έρευνας κατ' οίκον. Ο Ahmed Adem και η Hamrin Mosa Rashi, αναιρεσείοντες στην υπόθεση C-178/08, είναι σύζυγοι, έχουν ιρακινή ιθαγένεια και είναι Μωαμεθανοί κατά το θρήσκευμα. Ο Ahmed Adem ανήκει στην αραβική εθνότητα ενώ η Hamrin Mosa Rashi ανήκει στην κουρδική εθνότητα. Προς στήριξη της αιτήσεώς τους για άσυλο, ισχυρίσθηκαν ότι ο σύζυγος καταζητείται από τη

μυστική αστυνομία λόγω της δράσεώς του υπέρ ενός κόμματος της αντιπολιτεύσεως (του Hisb-Al-Schaab-Al-Dimoqrati). Ο Dler Jamal, αναιρεσείων στην υπόθεση C-179/08, έχει ιρακινή ιθαγένεια, ανήκει στην κουρδική εθνότητα και είναι Μωαμεθανός. Προς στήριξη της αιτήσεώς του για άσυλο, επικαλέστηκε προβλήματα με δύο μέλη του κυβερνώντος κόμματος Μπάαθ[5].

16. Οι αναιρεσείοντες αναγνωρίσθηκαν ως πρόσφυγες σύμφωνα με το άρθρο 51, παράγραφος 1, του νόμου περί αλλοδαπών (Ausländergesetz) (νυν άρθρου 3, παράγραφος 1, του Asylverfahrensgesetz, σε συνδυασμό με το άρθρο 60, παράγραφος 1, του Aufenthaltsgesetz) από την Bundesamt für die Anerkennung ausländischer Flüchtlinge, νυν Bundesamt für Migration und Flüchtlinge (Ομοσπονδιακή Υπηρεσία Μεταναστεύσεως και Προσφύγων, στο εξής: Bundesamt) το 2001 και το 2002. Οι πράξεις με τις οποίες έγινε η αναγνώριση αυτή ανακλήθηκαν από την Bundesamt μεταξύ Ιανουαρίου 2005 και Αυγούστου 2005, λόγω της μεταβολής των συνθηκών στο Ιράκ. Οι αναιρεσείοντες προσέβαλαν τις ανακλητικές αυτές αποφάσεις ενώπιον του Verwaltungsgericht (Διοικητικό Πρωτοδικείο). Οι ανακλητικές αποφάσεις ακυρώθηκαν από το Verwaltungsgericht λόγω, μεταξύ άλλων, της ασταθούς καταστάσεως στο Ιράκ.

17. Κατόπιν των εφέσεων που άσκησε η Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας ενώπιον των ανωτέρων [δευτεροβαθμίων] διοικητικών δικαστηρίων (Oberverwaltungsgericht και Verwaltungerichtshof), οι αποφάσεις του Verwaltungsgericht μεταρρυθμίστηκαν και οι αιτήσεις ακυρώσεως των αναιρεσειόντων απορρίφθηκαν μεταξύ Μαρτίου και Αυγούστου του 2006. Τα ανώτερα [δευτεροβάθμια] διοικητικά δικαστήρια στήριξαν τις αποφάσεις τους στο γεγονός, μεταξύ άλλων, ότι το προηγούμενο καθεστώς υπό τον Saddam Hussein είχε απολέσει οριστικά τον στρατιωτικό και πολιτικό έλεγχο που ασκούσε στο Ιράκ και, κατά συνέπεια, οι αναιρεσείοντες ήσαν αρκούντως ασφαλείς όσον αφορά διώξεις από το καθεστώς αυτό. Επομένως, τα δικαστήρια αυτά έκριναν ότι οι αναιρεσείοντες δεν κινδύνευαν, κατά πάσα πιθανότητα, να υποστούν οποιαδήποτε περαιτέρω δίωξη. Επιπλέον, τα ανώτερα [δευτεροβάθμια] διοικητικά δικαστήρια έκριναν ότι, παρά το γεγονός ότι συνεχίζονταν οι τρομοκρατικές ενέργειες και οι ανοιχτές συγκρούσεις μεταξύ της ένοπλης αντιπολιτεύσεως, αφενός, και των κυβερνητικών αστυνομικών και στρατιωτικών δυνάμεων και των συμμαχικών στρατιωτικών δυνάμεων, αφετέρου, δεν ήταν προφανές ότι τα γεγονότα είχαν σημασία για τη χορήγηση ασύλου και επηρέαζαν τους αναιρεσείοντες. Σύμφωνα με τα εν λόγω δικαστήρια, οι γενικοί κίνδυνοι δεν εμπίπτουν ούτε στο πεδίο προστασίας του άρθρου 60, παράγραφος 1, του Aufenthaltsgesetz ούτε στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 1, Γ, σημείο 5, της Συμβάσεως της Γενεύης. Περαιτέρω, δεν γεννάται αμφιβολία ως προς τη νομική ορθότητα των ανακλητικών αποφάσεων ούτε υπό το πρίσμα της οδηγίας 2004/83, διότι η οδηγία αυτή

5 — Οι αναιρεσείοντες στις υποθέσεις C-175/08 (Aydin Salahadin Abdulla), C-176/08 (Kamil Hasan), C-178/08 (Ahmed Adem και Hamrin Mosa Rashi) και C-179/08 (Dler Jamal) αναφέρονται από κοινού ως «οι αναιρεσείοντες» στο πλαίσιο της διαδικασίας αυτής.

δεν παράγει άμεσα αποτελέσματα πριν από τη λήξη της προθεσμίας μεταφοράς της στα εθνικά δίκαια. Τα εν λόγω δικαστήρια έκριναν επίσης ότι η οδηγία 2004/83 δεν μεταβάλλει το ουσιαστικό περιεχόμενο του άρθρου 60, παράγραφος 1, του Aufenthaltsgesetz.

18. Οι αναιρεσείοντες άσκησαν, ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου, αίτηση αναιρέσεως επί νομικού ζητήματος κατά των αποφάσεων των ανωτέρων [δευτεροβαθμίων] διοικητικών δικαστηρίων.

19. Το αιτούν δικαστήριο φρονεί ότι πρέπει να έχουν μεταβληθεί ριζικά και μόνιμα οι συνθήκες στη χώρα καταγωγής, ώστε να έχει παύσει να υφίσταται ο βάσιμος φόβος του πρόσφυγα ότι θα υποστεί δίωξη, λόγω του οποίου αναγνωρίστηκε ως πρόσφυγας, και να μη φοβάται ο πρόσφυγας ότι θα υποστεί δίωξη ούτε για άλλους λόγους. Εάν ο πρόσφυγας ισχυρίζεται ότι, σε περίπτωση επιστροφής του στη χώρα καταγωγής του, απειλείται πλέον με νέες και διαφορετικές μορφές διώξεως, πρέπει να αποδειχθεί ότι αντιμετωπίζει πραγματικό κίνδυνο να υποστεί τέτοια δίωξη. Η «προστασία της χώρας» κατά το άρθρο 1, Γ, σημείο 5, της Συμβάσεως της Γενεύης έχει την ίδια εννοιολογική σημασία με την «προστασία της χώρας αυτής» κατά το άρθρο 1, Α, σημείο 2, της Συμβάσεως αυτής και αναφέρεται στην προστασία από δίωξη και μόνο. Κατά το αιτούν δικαστήριο, σύμφωνα με την πάγια νομολογία του και υπό το πρίσμα του γράμματος και του σκοπού του άρθρου 1, Α, σημείο 2, της Συμβάσεως της Γενεύης, οι γενικοί κίνδυνοι δεν εμπίπτουν στο πεδίο προστασίας του άρθρου αυτού, ούτε άλλωστε στο πεδίο εφαρμογής της πρώτης ρήτρας του άρθρου 1, Γ, σημείο 5, αυτής. Το ζήτημα αν ο αλλοδαπός πρέπει να επιστρέψει στη χώρα καταγωγής του εφόσον αντιμετωπίζει γενικούς κινδύνους δεν μπορεί να εξετασθεί στο πλαίσιο της άρσεως του καθεστώτος πρόσφυγα σύμφωνα με το άρθρο 73, παράγραφος 1, του Asylverfahrensgesetz, αλλά υπό το πρίσμα του άρθρου 60, παράγραφος 7, και του πρώτου εδαφίου του άρθρου 60, στοιχείο a, σημείο 1, του Aufenthaltsgesetz. Το αιτούν δικαστήριο επισημαίνει επίσης ότι η άρση του καθεστώτος πρόσφυγα δεν έχει οπωσδήποτε ως συνέπεια την απώλεια του δικαιώματος διαμονής του προσώπου στη Γερμανία.

20. Πάντως, το αιτούν δικαστήριο έχει αμφιβολίες ως προς την ορθότητα της απόψεως αυτής υπό το πρίσμα της προτάσεως οδηγίας της Επιτροπής[6], η οποία κατέληξε στην έκδοση της οδηγίας 2004/83, και ορισμένων εγγράφων της Ύπατης Αρμοστείας των Ηνωμένων Εθνών για τους Πρόσφυγες (Office of the United Nations High Commissioner for Refugees, στο εξής: UNHCR). Με την πρότασή της, η Επιτροπή, εκτός του ότι επισήμανε την ανάγκη να διερευνάται κατά πόσον έχει σημειωθεί θεμελιώδης μεταβολή πολιτικής ή κοινωνικής σημασίας στη χώρα καταγωγής από την οποία έχει προκύψει ένα σταθερό σύστημα εξουσίας, υποστήριξε ότι πρέπει να υπάρχουν αντικειμενικά και εξακριβώσιμα στοιχεία, τα οποία να αποδεικνύουν ότι τα δικαιώματα του ανθρώπου γίνονται σε γενικές γραμμές σεβαστά στην οικεία χώρα, υποδηλώνοντας ίσως με τον τρόπο αυτόν ότι η άρση του καθεστώτος

6 — COM(2001) 510 τελικό, σ. 26.

πρόσφυγα εξαρτάται από περαιτέρω προϋποθέσεις. Το αιτούν δικαστήριο τονίζει επίσης ότι οι διευκρινίσεις της UNHCR για τις διατάξεις της Συμβάσεως της Γενεύης που ρυθμίζουν την παύση του καθεστώτος πρόσφυγα είναι μάλλον ασαφείς[7].

21. Εάν το Δικαστήριο κρίνει ότι το καθεστώς πρόσφυγα δεν αίρεται, σύμφωνα με το άρθρο 11, παράγραφος 1, στοιχείο ε΄,της οδηγίας 2004/83, εάν ο βάσιμος φόβος διώξεως του πρόσφυγα[8] λόγω του οποίου χορηγήθηκε το καθεστώς πρόσφυγα δεν υφίσταται πλέον και, επιπλέον, δεν πρέπει να φοβάται ότι θα υποστεί δίωξη για άλλους λόγους[9], το αιτούν δικαστήριο ζητεί να διευκρινιστεί αν η άρση του καθεστώτος πρόσφυγα προϋποθέτει την ύπαρξη φορέα προστασίας κατά την έννοια του άρθρου 7, παράγραφος 1, της οδηγίας 2004/83 και αν η προστασία βρίσκεται στη διάθεση του ενδιαφερομένου στην περίπτωση κατά την οποία μπορεί να εξασφαλισθεί μόνο χάρη στη βοήθεια πολυεθνικής στρατιωτικής δύναμης. Το αιτούν δικαστήριο ερωτά επίσης αν το καθεστώς πρόσφυγα αίρεται στην περίπτωση κατά την οποία ο πρόσφυγας διατρέχει τον κίνδυνο να υποστεί, κατά την επιστροφή του στη χώρα καταγωγής του μετά την εξάλειψη του βάσιμου φόβου διώξεως, σοβαρή ζημία κατά την έννοια του άρθρου 15 της οδηγίας 2004/83, οπότε μπορεί να αξιώσει επικουρική προστασία κατά το άρθρο 18. Κατά το αιτούν δικαστήριο, η επικουρική προστασία συνιστά αυτοτελές καθεστώς προστασίας που πρέπει να διακρίνεται από το καθεστώς πρόσφυγα. Κατά συνέπεια, όταν παύει η υπαγωγή στο καθεστώς πρόσφυγα, ο υπήκοος τρίτης χώρας χάνει μόνο την ιδιότητα του πρόσφυγα. Εάν, αντιθέτως, πληροί όλες τις προϋποθέσεις για την παροχή επικουρικής προστασίας κατά το άρθρο 18 της οδηγίας 2004/38, του παρέχεται η σχετική προστασία στη Γερμανία υπό τη μορφή ανάλογης απαγορεύσεως απελάσεώς του (βλ. άρθρο 60, παράγραφοι 2 και 3, και το δεύτερο εδάφιο του άρθρου 60, παράγραφος 7, του Aufenthaltsgesetz), σε συνδυασμό με τη χορήγηση άδειας διαμονής κατά το άρθρο 25, παράγραφος 3, του νόμου αυτού. Το αιτούν δικαστήριο κρίνει επίσης ότι η άρση του καθεστώτος πρόσφυγα δεν θα πρέπει να εξαρτάται από το αν, γενικά και ανεξάρτητα από τον κίνδυνο διώξεως, η κατάσταση ασφάλειας που επικρατεί στη χώρα καταγωγής είναι σταθερή και το γενικό βιοτικό επίπεδο παρέχει τη δυνατότητα εξασφαλίσεως ενός ελάχιστου ορίου διαβιώσεως.

22. Το αιτούν δικαστήριο τονίζει ότι ούτε η Σύμβαση της Γενεύης ούτε η οδηγία 2004/83 συγκεκριμενοποιούν το πότε ο φόβος

7 — Κατά το αιτούν δικαστήριο, η UNHCR, με το Handbook on Procedures and Criteria for Determining Refugee Status under the 1951 Convention and the 1967 Protocol relating to the Status of Refugees [Εγχειρίδιο σχετικά με τις διαδικασίες και τις προϋποθέσεις αναγνώρισης του καθεστώτος του πρόσφυγα κατά τη Σύμβαση του 1951 και το Πρωτόκολλο του 1967 περί του καθεστώτος των προσφύγων], θεωρεί προφανώς επιβεβλημένο να υπάρχει σε μεγάλο βαθμό συμμετρία μεταξύ των προϋποθέσεων αφενός υπαγωγής και αφετέρου παύσεως της υπαγωγής στο καθεστώς πρόσφυγα. Αντιθέτως, οι διευκρινίσεις της UNHCR με τις Guidelines on International Protection: Cessation of Refugee Status under Artile 1(C)(5) and (6) of the 1951 Convention relating to the Status of Refugees [Κατευθυντήριες γραμμές για τη διεθνή προστασία: παύση της υπαγωγής στο καθεστώς του πρόσφυγα κατά το άρθρο 1, Γ, σημεία 5 και 6, της Συμβάσεως του 1951 περί του καθεστώτος των προσφύγων] της 10ης Φεβρουαρίου 2003 δίνουν την εντύπωση ότι, ακόμη και μετά την εξάλειψη του φόβου διώξεως, η άρση του καθεστώτος πρόσφυγα εξαρτάται και από άλλες προϋποθέσεις, οι οποίες είναι άσχετες με το ενδεχόμενο διώξεως. Έτσι, σύμφωνα με τα σημεία 15 και 16 των επίμαχων κατευθυντηρίων γραμμών, εκτός από τη σωματική ακεραιότητα ή ασφάλεια, είναι αναγκαία, ειδικότερα, η ύπαρξη αποτελεσματικής κυβερνήσεως και βασικών διοικητικών φορέων, πράγμα που αποτελεί απόδειξη περί του ότι λειτουργεί η έννομη τάξη και το σύστημα απονομής της δικαιοσύνης, καθώς και η ύπαρξη κατάλληλης υποδομής που παρέχει στους κατοίκους τη δυνατότητα να ασκούν τα δικαιώματά τους, στα οποία περιλαμβάνεται και το δικαίωμα εξασφαλίσεως μέσων στοιχειώδους διαβιώσεως. Σημαντική ένδειξη συναφώς αποτελεί η γενική κατάσταση όσον αφορά τα ανθρώπινα δικαιώματα.

8 — Κατά το άρθρο 2, στοιχείο γ΄, της οδηγίας αυτής.

9 — Κατά το άρθρο 2, στοιχείο γ΄, της οδηγίας αυτής.

διώξεως είναι βάσιμος ή δεν μπορεί πλέον να θεωρείται βάσιμος στις περιπτώσεις άρσεως του καθεστώτος πρόσφυγα. Στις περιπτώσεις άρσεως, το αιτούν δικαστήριο έχει κρίνει μέχρι σήμερα ότι ο φόβος διώξεως ενός πρόσφυγα δεν μπορεί πλέον να θεωρηθεί βάσιμος εάν οι συνθήκες στη χώρα καταγωγής έχουν μεταβληθεί ριζικά και μόνιμα, κατά τρόπον ώστε να μπορεί να αποκλεισθεί με επαρκή βαθμό βεβαιότητας για το εγγύς μέλλον επανάληψη των μέτρων διώξεως που προκάλεσαν τη φυγή του, και δεν απειλείται κατά την επιστροφή του, με επαρκή βαθμό βεβαιότητας, για οποιοδήποτε άλλο λόγο με νέα ή διαφορετική μορφή διώξεως. Το αιτούν δικαστήριο φρονεί ότι οι νέες και διαφορετικής φύσεως περιστάσεις πρέπει να αξιολογούνται, με βάση το κριτήριο της πιθανολογήσεως το οποίο ισχύει για την υπαγωγή στο καθεστώς πρόσφυγα.

23. Το αιτούν δικαστήριο τονίζει επίσης ότι, κατά το άρθρο 4, παράγραφος 4, της οδηγίας 2004/83, το γεγονός ότι ο αιτών έχει ήδη υποστεί, μεταξύ άλλων, δίωξη ή σοβαρή βλάβη αποτελεί σοβαρή ένδειξη ότι είναι βάσιμος ο φόβος του αιτούντος ότι θα υποστεί δίωξη ή ότι διατρέχει πραγματικό κίνδυνο σοβαρής βλάβης, εκτός εάν υπάρχουν βάσιμοι λόγοι να εκτιμάται ότι η εν λόγω δίωξη ή σοβαρή βλάβη δεν θα επαναληφθεί. Το αιτούν δικαστήριο φρονεί, πάντως, ότι η περιοριστική διατύπωση «solcher Verfolgung» [τέτοια δίωξη], η οποία απαντά επίσης στο αγγλικό («such persecution») και στο γαλλικό κείμενο («cette persécution») αποτελεί ένδειξη ότι η ελάφρυνση του βάρους αποδείξεως δεν ισχύει σε όλες τις περιπτώσεις στις οποίες ο ενδιαφερόμενος έχει ήδη υποστεί, μεταξύ άλλων, δίωξη αλλά προϋποθέτει την ύπαρξη εγγενούς σχέσεως μεταξύ της διώξεως και των πραγματικών συνθηκών που θα μπορούσαν να οδηγήσουν εκ νέου, σε περίπτωση επιστροφής του ενδιαφερόμενου, σε περαιτέρω δίωξη. Εάν, αντιθέτως, το άρθρο 4, παράγραφος 4, της οδηγίας 2004/83 ισχύει και για τις περιπτώσεις στις οποίες δεν υφίσταται καμία εγγενής σχέση, θα πρέπει, στη συνέχεια, να διευκρινιστεί αν η εν λόγω διάταξη μπορεί να εφαρμοστεί και στην παύση της υπαγωγής στο καθεστώς πρόσφυγα ή αν το άρθρο 14, παράγραφος 2, της οδηγίας περιέχει ειδική ρύθμιση, η οποία υπερισχύει της γενικής ρυθμίσεως του άρθρου 4, παράγραφος 4, της οδηγίας.

24. Επί τη βάσει των σκέψεων αυτών, το Bundesverwaltungsgericht αποφάσισε, με τις αποφάσεις της 7ης Φεβρουαρίου 2008 (υποθέσεις C-176/08 και C-179/08) και της 31ης Μαρτίου 2008 (υποθέσεις C-175/08 και C-178/08), να αναστείλει την ενώπιόν του διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο τα ακόλουθα ερωτήματα για την έκδοση προδικαστικής αποφάσεως:

«1) Έχει το άρθρο 11, παράγραφος 1, στοιχείο ε΄, της οδηγίας 2004/83/ΕΚ του Συμβουλίου, της 29ης Απριλίου 2004,

την έννοια ότι –ανεξάρτητα από το άρθρο 1, Γ, σημείο 5, δεύτερο εδάφιο, της Συμβάσεως περί του Καθεστώτος των Προσφύγων, της 28ης Ιουλίου 1951 (Σύμβαση της Γενεύης για τους πρόσφυγες)– η υπαγωγή στο καθεστώς του πρόσφυγα παύει όταν, αφενός, έχει εξαλειφθεί ο κατά το άρθρο 2, στοιχείο γ΄, της οδηγίας βάσιμος φόβος του πρόσφυγα ότι θα υποστεί δίωξη, λόγω του οποίου υπήχθη στο καθεστώς του πρόσφυγα, και, αφετέρου, ο πρόσφυγας δεν πρέπει να φοβάται ούτε ότι θα υποστεί δίωξη για άλλους λόγους κατά την έννοια του άρθρου 2, στοιχείο γ΄,της οδηγίας;

2) Σε περίπτωση αρνητικής απαντήσεως στο ερώτημα 1: Προϋποθέτει επιπλέον η παύση της υπαγωγής στο καθεστώς πρόσφυγα κατά το άρθρο 11, παράγραφος 1, στοιχείο ε΄,της οδηγίας ότι στη χώρα της οποίας την ιθαγένεια έχει ο πρόσφυγας,

α) υπάρχει φορέας παροχής προστασίας κατά την έννοια του άρθρου 7, παράγραφος 1, της οδηγίας, έστω και αν η παροχή της προστασίας είναι δυνατή μόνο χάρη στη βοήθεια πολυεθνικής στρατιωτικής δύναμης,

β) ο πρόσφυγας δεν απειλείται να υποστεί σοβαρή βλάβη κατά την έννοια του άρθρου 15 της οδηγίας, για την οποία προβλέπεται η χορήγηση του καθεστώτος επικουρικής προστασίας κατά το άρθρο 18 της οδηγίας, και/ή

γ) υπάρχει σταθερή κατάσταση ασφάλειας και παρέχεται, χάρη στο γενικό βιοτικό επίπεδο, η δυνατότητα εξασφαλίσεως ενός ελάχιστου επιπέδου διαβιώσεως;

3) Όταν οι περιστάσεις λόγω των οποίων ο ενδιαφερόμενος αναγνωρίστηκε ως πρόσφυγας έχουν εξαλειφθεί, πρέπει οι νέες και διαφορετικής φύσεως περιστάσεις λόγω των οποίων ο ενδιαφερόμενος θα μπορούσε να υποστεί δίωξη

α) να αξιολογούνται με βάση το κριτήριο της πιθανολογήσεως, το οποίο ισχύει για την υπαγωγή στο καθεστώς πρόσφυγα, ή εφαρμόζεται υπέρ του ενδιαφερόμενου κάποιο άλλο κριτήριο;

β) να αξιολογούνται με συνεκτίμηση της ελαφρύνσεως του βάρους αποδείξεως που προβλέπει το άρθρο 4, παράγραφος 4, της οδηγίας;»

## IV — Η διαδικασία ενώπιον του Δικαστηρίου

25. Γραπτές παρατηρήσεις κατέθεσαν οι αναιρεσείοντες, η Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας, η Ιταλική Δημοκρατία, η Κυπριακή Δημοκρατία, το Ηνωμένο Βασίλειο της Μεγάλης Βρετανίας και της Βόρειας Ιρλανδίας και η Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων. Η επ' ακροατηρίου συζήτησε διεξήχθη στις 2 Ιουνίου 2008.

## V — Το παραδεκτό

26. Το αιτούν δικαστήριο παρατηρεί ότι στις υπό κρίση υποθέσεις που εκκρεμούν ενώπιόν του, η ανάκληση των αποφάσεων περί χορηγήσεως του καθεστώτος πρόσφυγα δεν εμπίπτει άμεσα στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 14, παράγραφος 1, σε συνδυασμό με το άρθρο 11, της οδηγίας 2004/83, δεδομένου ότι οι αιτήσεις για διεθνή προστασία υποβλήθηκαν πριν από την έναρξη ισχύος της οδηγίας. Το αιτούν δικαστήριο φρονεί, πάντως, ότι η ανάκληση των αποφάσεων περί χορηγήσεως του καθεστώτος πρόσφυγα στους αναιρεσείοντες θα πρέπει να εξεταστεί με γνώμονα το τροποποιημένο άρθρο 73 του Asylverfahrensgesetz, το οποίο τέθηκε σε ισχύ στις 28 Αυγούστου 2007, διότι ο Γερμανός νομοθέτης μετέφερε στο εσωτερικό δίκαιο τα άρθρα 14 και 11 της οδηγίας 2004/83 χωρίς να θέσει χρονικούς περιορισμούς στην εφαρμογή της νέας διατάξεως. Κατά το αιτούν δικαστήριο, σε παρεμφερείς περιπτώσεις, το Δικαστήριο έχει δεχθεί ότι είναι αρμόδιο να απαντά σε αίτηση εκδόσεως προδικαστικής αποφάσεως που αφορά μεταφορά κοινοτικής διατάξεως στην εθνική νομοθεσία, η οποία υπερβαίνει το επιβεβλημένο από την κοινοτική νομοθεσία μέτρο.

27. Κατά πάγια νομολογία, στο πλαίσιο της προβλεπομένης από το άρθρο 234 ΕΚ συνεργασίας μεταξύ του Δικαστηρίου και των εθνικών δικαστηρίων, απόκειται αποκλειστικώς στο εθνικό δικαστήριο να καθορίσει, υπό το φως των ιδιαίτερων περιστάσεων της υποθέσεως, τόσο την αναγκαιότητα μιας προδικαστικής αποφάσεως ώστε να μπορέσει να εκδώσει τη δική του απόφαση όσο και τη λυσιτέλεια των ερωτημάτων που υποβάλλει στο Δικαστήριο. Το Δικαστήριο δύναται να αρνηθεί να δώσει απάντηση σε προδικαστικό ερώτημα μόνον όταν είναι πρόδηλο ότι η απόφαση που το εθνικό δικαστήριο ζητεί σχετικά με την ερμηνεία του κοινοτικού δικαίου δεν έχει σχέση με υπαρκτή διαφορά ή με το αντικείμενο της διαφοράς της κύριας

δίκης ή όταν το πρόβλημα είναι αόριστο ή υποθετικό[10].

28. Επομένως, όταν τα ερωτήματα που υποβάλλονται από εθνικά δικαστήρια αφορούν την ερμηνεία διατάξεως του κοινοτικού δικαίου, το Δικαστήριο υποχρεούται, κατ' αρχήν, να εκδώσει προδικαστική απόφαση. Επιπλέον, όταν εθνική νομοθεσία εναρμονίζει τις λύσεις που προβλέπει για τις αμιγώς εσωτερικές καταστάσεις προς τις λύσεις που έχουν γίνει δεκτές από το κοινοτικό δίκαιο, υφίσταται οπωσδήποτε κοινοτικό συμφέρον για ομοιόμορφη ερμηνεία των διατάξεων ή των εννοιών που συμπίπτουν με διατάξεις ή έννοιες του κοινοτικού δικαίου, ανεξαρτήτως των συνθηκών υπό τις οποίες τυγχάνουν εφαρμογής, προκειμένου να αποφεύγονται στο μέλλον ερμηνευτικές αποκλίσεις[11].

29. Όσον αφορά την εφαρμογή της προπαρατεθείσας νομολογίας στις υπό κρίση αιτήσεις για την έκδοση προδικαστικής αποφάσεως, από το γράμμα του άρθρου 14, παράγραφος 1, σε συνδυασμό με το άρθρο 39 της οδηγίας 2004/83 συνάγεται σαφώς ότι το άρθρο 11 της οδηγίας αυτής δεν έχει εφαρμογή στους αναιρεσείοντες, καθόσον οι αιτήσεις τους για παροχή διεθνούς προστασίας[12] υποβλήθηκαν πριν από την έναρξη της ισχύος της οδηγίας[13]. Πάντως, από τις αιτήσεις για την έκδοση προδικαστικής αποφάσεως συνάγεται ότι, ενώ η οδηγία 2004/83 δεν διέπει άμεσα την υπό κρίση υπόθεση, το άρθρο 73 του Asylverfahrensgesetz τροποποιήθηκε προκειμένου να μεταφέρει στο εσωτερικό δίκαιο τα άρθρα 11 και 14 της οδηγίας 2004/83 και προβλέπει, από τις 28 Αυγούστου 2007, τις ίδιες λύσεις με αυτές που υιοθετούνται στο κοινοτικό δίκαιο, ανεξαρτήτως του πότε υποβλήθηκε αίτηση χορηγήσεως του καθεστώτος πρόσφυγα στη Γερμανία.

30. Υπό το πρίσμα της ανωτέρω νομολογίας και των περιγραφεισών συνθηκών και δεδομένου ότι από κανένα στοιχείο του φακέλου δεν συνάγεται ότι το αιτούν δικαστήριο μπορεί να αποκλίνει από την ερμηνεία των διατάξεων της οδηγίας 2004/83 στην οποία θα προβεί το Δικαστήριο, φρονώ ότι το Δικαστήριο έχει αρμοδιότητα να αποφανθεί επί της αιτήσεως εκδόσεως προδικαστικής αποφάσεως.

10 — Βλ., μεταξύ άλλων, απόφαση της 15ης Δεκεμβρίου 1995, C-415/93, Bosman κ.λπ. (Συλλογή 1995, σ. I-4921, σκέψεις 59 έως 61)· της 27ης Νοεμβρίου 1997, C-369/95, Somalfruit και Camar (Συλλογή 1997, σ. I-6619, σκέψεις 40 και 41)· της 13ης Ιουλίου 2000, C-36/99, Idéal tourisme (Συλλογή 2000, σ. I-6049, σκέψη 20)· της 7ης Ιανουαρίου 2003, C-306/99, BIAO (Συλλογή 2003, σ. I-1, σκέψη 88)· της 7ης Ιουνίου 2005, C-17/03, VEMW κ.λπ. (Συλλογή 2005, σ. I-4983, σκέψη 34).

11 — Βλ., κατ' αναλογία, απόφαση της 17ης Ιουλίου 1997, C-28/95, Leur-Bloem (Συλλογή 1997, σ. I-4161, σκέψη 32)· της 16ης Μαρτίου 2006, C-3/04, Poseidon Chartering (Συλλογή 2006, σ. I-2505, σκέψη 16)· επίσης απόφαση της 11ης Δεκεμβρίου 2007, C-280/06, ETI κ.λπ. (Συλλογή 2007, σ. I-10893, σκέψη 23).

12 — Βλ σημείο 15, ανωτέρω.

13 — Η οδηγία 2004/83 άρχισε να ισχύει στις 10 Οκτωβρίου 2004.

## VI — Επί της ουσίας

### Α — *Το πρώτο και το δεύτερο ερώτημα*

31. Με τα δύο πρώτα ερωτήματά του, τα οποία προσήκει να εξετασθούν από κοινού, το αιτούν δικαστήριο ζητεί, κατ' ουσίαν, διευκρινίσεις ως προς τις προϋποθέσεις[14] οι οποίες πρέπει να συντρέχουν προκειμένου να παύσει η υπαγωγή στο καθεστώς πρόσφυγα σύμφωνα με το άρθρο 11, παράγραφος 1, στοιχείο ε΄,της οδηγίας 2004/83.

#### 1. Τα κυριότερα επιχειρήματα των διαδίκων

32. Οι αναιρεσείοντες φρονούν ότι στο πρώτο ερώτημα του αιτούντος δικαστηρίου πρέπει να δοθεί αρνητική απάντηση. Οι αναιρεσείοντες και η Επιτροπή ισχυρίζονται ότι οι προϋποθέσεις που πρέπει να πληρούνται για τη χορήγηση του καθεστώτος πρόσφυγα δεν ταυτίζονται με τις αναγκαίες προϋποθέσεις για την άρση του καθεστώτος αυτού. Θεωρούν ότι η έλλειψη βάσιμου φόβου διώξεως δεν αρκεί για την άρση του καθεστώτος πρόσφυγα και ότι πρέπει να συντρέχουν και πρόσθετες προϋποθέσεις. Κατά τον αναιρεσείοντα στην υπόθεση C-175/08, τα κράτη μέλη οφείλουν, σύμφωνα με το άρθρο 11, παράγραφος 2, της οδηγίας 2004/83, να εξετάσουν κατά πόσον η μεταβολή των συνθηκών στη χώρα της ιθαγένειας του ενδιαφερομένου είναι αρκούντως ουσιαστική και όχι προσωρινή. Η προστασία υπό την έννοια του άρθρου 1, Γ, σημείο 5, της Συμβάσεως της Γενεύης δεν αφορά μόνο την προστασία από δίωξη, αλλά απαιτεί την ύπαρξη αποτελεσματικής κυβερνήσεως που διαθέτει βασικές διοικητικές δομές. Κατά το άρθρο 8, παράγραφος 2, της οδηγίας, πρέπει να λαμβάνονται υπόψη οι γενικές περιστάσεις στη χώρα καταγωγής καθώς και οι προσωπικές περιστάσεις του αιτούντος προκειμένου να εξακριβωθεί αν παρέχεται προστασία. Οι αναιρεσείοντες στις υποθέσεις C-176/08 και C-179/08 φρονούν ότι το άρθρο 1, Γ, σημείο 5, της Συμβάσεως της Γενεύης δεν μπορεί να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι αντικατοπτρίζει το άρθρο 1, Α, σημείο 2, της Συμβάσεως αυτής. Το άρθρο 1, Γ, σημείο 5, θέτει ρητώς ως προϋπόθεση ότι ο πρόσφυγας δεν πρέπει πλέον να μπορεί να εξακολουθεί να αρνείται να θέσει εαυτόν υπό την προστασία της χώρας καταγωγής, και μπορεί, επομένως, ευλόγως να αναμένεται από αυτόν να επιστρέψει στη χώρα αυτή. Το άρθρο 11, παράγραφος 1, στοιχείο ε΄, της οδηγίας 2004/83, ερμηνευόμενο υπό το πρίσμα του άρθρου 1, Γ, σημείο 5, της Συμβάσεως της Γενεύης, προϋποθέτει ότι, για να παύσει η υπαγωγή στο καθεστώς πρόσφυγα, όχι μόνο πρέπει να έχουν παύσει οι διώξεις στη χώρα καταγωγής, αλλά και περαιτέρω μεταβολές στη χώρα αυτή πρέπει να επιτρέπουν στο κράτος να παράσχει προστασία και να εγγυηθεί στους πρόσφυγες βιοτικό επίπεδο που εξασφαλίζει ένα ελάχιστο

14 — Στο τμήμα αυτό των προτάσεων θα εξετασθούν οι ουσιαστικές προϋποθέσεις που πρέπει να πληρούνται για την άρση του καθεστώτος πρόσφυγα σύμφωνα με το άρθρο 11, παράγραφος 1, στοιχείο ε΄, της οδηγίας 2004/83. Όσον αφορά τις διαδικαστικές προδιαγραφές και προϋποθέσεις που πρέπει να πληρούνται προκειμένου να πραγματοποιηθεί η άρση, θα πρέπει να γίνει παραπομπή στην οδηγία 2005/85/ΕΚ του Συμβουλίου, της 1ης Δεκεμβρίου 2005, σχετικά με τις ελάχιστες προδιαγραφές για τις διαδικασίες με τις οποίες τα κράτη μέλη χορηγούν και ανακαλούν το καθεστώς του πρόσφυγα (ΕΕ L 326, σ. 13). Βλ. άρθρα 37 και 38 της οδηγίας 2005/85. Στις αιτήσεις για την έκδοση προδικαστικής αποφάσεως δεν υπάρχει καμία ένδειξη ως προς το αν η οδηγία 2005/85 έχει μεταφερθεί στο γερμανικό δίκαιο και, επομένως, ως προς το αν έχει εφαρμογή rationae temporis στη διαδικασία αυτή ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου. Θα πρέπει να σημειωθεί ότι, σύμφωνα με το άρθρο 44 της οδηγίας αυτής, τα κράτη μέλη εφαρμόζουν τις νομοθετικές, κανονιστικές και διοικητικές διατάξεις που είναι αναγκαίες για να συμμορφωθούν, μεταξύ άλλων, προς τα άρθρα 37 και 38 της οδηγίας αυτής, στις διαδικασίες ανακλήσεως του καθεστώτος πρόσφυγα που κινούνται μετά την 1η Δεκεμβρίου 2007. Οι διαδικασίες για την ανάκληση του καθεστώτος πρόσφυγα των αναιρεσειόντων κινήθηκαν πριν από την προαναφερθείσα ημερομηνία. Βλ. σημείο 16 ανωτέρω.

επίπεδο διαβιώσεως. Η αντικατάσταση ενός καθεστώτος από άλλο δεν αρκεί για να παύσει η υπαγωγή στο καθεστώς πρόσφυγα κατά το άρθρο 11, παράγραφος 1, στοιχείο ε΄,της οδηγίας 2004/83, εάν δεν συνοδεύεται από θεμελιώδεις και μη προσωρινής φύσεως μεταβολές που συνεπάγονται την καθιέρωση ή την αποκατάσταση βασικών δομών που εξασφαλίζουν εθνική προστασία. Οι αναιρεσείοντες στην υπόθεση C-178/08 φρονούν ότι δεν αρκεί, για να παύσει ένα πρόσωπο να υπάγεται στο καθεστώς πρόσφυγα σύμφωνα με το άρθρο 11, παράγραφος 1, στοιχείο ε΄, της οδηγίας 2004/83, το γεγονός ότι οι περιστάσεις που δικαιολόγησαν τον βάσιμο φόβο διώξεως του πρόσφυγα υπό την έννοια του άρθρου 2, στοιχείο γ΄,της οδηγίας αυτής, λόγω του οποίου χορηγήθηκε το καθεστώς πρόσφυγα, δεν υφίστανται πλέον και το πρόσωπο αυτό δεν πρέπει να φοβάται δίωξη για άλλο λόγο υπό την έννοια του άρθρου 2, στοιχείο γ΄,της οδηγίας 2004/83. Συναφώς, οι αναιρεσείοντες στην υπόθεση C-178/08 στηρίζονται ειδικότερα στις Κατευθυντήριες γραμμές της UNHCR, της 10ης Φεβρουαρίου 2003, για τη διεθνή προστασία: παύση της υπαγωγής στο καθεστώς του πρόσφυγα κατά το άρθρο 1, Γ, σημεία 5 και 6, της Συμβάσεως του 1951 περί του καθεστώτος των προσφύγων.

33. Η Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας φρονεί ότι το άρθρο 11, παράγραφος 1, στοιχείο ε΄,της οδηγίας 2004/83 πρέπει να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι ένα πρόσωπο παύει να υπάγεται στο καθεστώς πρόσφυγα εάν ο βάσιμος φόβος διώξεως κατά την έννοια του άρθρου 2, στοιχείο γ΄,της οδηγίας αυτής, λόγω του οποίου χορηγήθηκε το καθεστώς πρόσφυγα, δεν υφίσταται πλέον και το πρόσωπο αυτό δεν έχει επίσης άλλο λόγο να φοβάται ότι θα υποστεί δίωξη κατά την έννοια του άρθρου 2, στοιχείο γ΄,της οδηγίας 2004/83. Επομένως, άλλες περιστάσεις, όπως οι γενικοί κίνδυνοι στη χώρα καταγωγής, δεν μπορούν να ληφθούν υπόψη. Ενώ η Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας αναγνωρίζει ότι το γράμμα του άρθρου 11, παράγραφος 1, στοιχείο ε΄, της οδηγίας 2004/83 θα μπορούσε να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι επιβάλλει πρόσθετη προϋπόθεση για την παύση υπαγωγής στο καθεστώς πρόσφυγα, δηλαδή τη δυνατότητα του πρόσφυγα να θέσει εαυτόν υπό την προστασία της χώρας καταγωγής του, το εν λόγω κράτος μέλος θεωρεί ότι η σύμφωνη προς τη Σύμβαση της Γενεύης ερμηνεία της διατάξεως αυτής δεν καθιστά δυνατή τη λύση αυτή. Η Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας φρονεί ότι, ενώ η απόδοση του άρθρου 1, Γ, σημείο 5, της Συμβάσεως της Γενεύης στη γαλλική γλώσσα δεν είναι σαφής, η αγγλική απόδοση της διατάξεως αυτής σαφώς καθιερώνει αιτιώδη σύνδεσμο μεταξύ της εξαλείψεως των συνθηκών που δικαιολογούν φόβο διώξεως και της παροχής της προστασίας στη χώρα καταγωγής. Η Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας υποστηρίζει ότι η παροχή προστασίας στη χώρα καταγωγής δεν συνιστά αυτοτελή, πρόσθετη προϋπόθεση. Η Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας τονίζει επίσης τη συμμετρία που υφίσταται μεταξύ της αποκτήσεως του καθεστώτος πρόσφυγα και της απώλειας του καθεστώτος αυτού, βάσει τόσο της οδηγίας 2004/83 όσο και της Συμβάσεως της Γενεύης. Λόγω ακριβώς της συμμετρίας αυτής, οι περιστάσεις που δεν θα δικαιολογούσαν τη χορήγηση του καθεστώτος πρόσφυγα δεν μπορούν να λαμβάνονται υπόψη όταν εξετάζεται η παύση υπαγωγής στο καθεστώς αυτό. Επιπλέον, η Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας υποστηρίζει ότι η οδηγία 2004/83 διακρίνει σαφώς μεταξύ του καθεστώτος πρόσφυγα και του καθεστώτος επικουρικής προστασίας.

34. Η Ιταλική Δημοκρατία φρονεί ότι το άρθρο 11, παράγραφος 1, στοιχείο ε΄, της οδηγίας 2004/83 έχει την έννοια ότι ένα πρόσωπο χάνει το καθεστώς πρόσφυγα όταν ο βάσιμος φόβος διώξεως παύει να υφίσταται, υπό την προϋπόθεση ότι γίνεται συγκεκριμένη αξιολόγηση της πιθανής εμφανίσεως νέων περιστάσεων που δικαιολογούν τον ίδιο φόβο.

35. Η Κυπριακή Δημοκρατία αναφέρεται στις αρχές του διοικητικού δικαίου, σύμφωνα με τις οποίες μια διοικητική πράξη, όπως η χορήγηση του καθεστώτος πρόσφυγα, μπορεί να ανακληθεί εάν μεταβληθούν οι περιστάσεις στις οποίες στηρίχθηκε η έκδοσή της. Το άρθρο 11, παράγραφος 1, στοιχείο ε΄,της οδηγίας 2004/83 έχει την έννοια ότι ένα πρόσωπο χάνει το καθεστώς πρόσφυγα όταν οι περιστάσεις που δικαιολογούσαν τον φόβο διώξεως υπό την έννοια του άρθρου 2, στοιχείο γ΄, και, επομένως, την αναγνώριση του καθεστώτος πρόσφυγα, έπαυσαν να υφίστανται. Κατά την Κυπριακή Δημοκρατία, εάν ένα πρόσωπο φοβάται ότι θα υποστεί δίωξη υπό την έννοια του άρθρου 2, στοιχείο γ΄,της οδηγίας 2004/83 για άλλους λόγους εκτός από αυτούς για τους οποίους του χορηγήθηκε αρχικά το καθεστώς πρόσφυγα, πρέπει να υποβάλει νέα αίτηση για τη χορήγηση του καθεστώτος πρόσφυγα επί τη βάσει των νέων αυτών λόγων.

36. Το Ηνωμένο Βασίλειο φρονεί ότι η σαφής πρόθεση του κοινοτικού νομοθέτη ήταν να αντικατοπτρίζει η οδηγία, όσον αφορά τα ζητήματα μείζονος σημασίας, τις διατάξεις της Συμβάσεως της Γενεύης. Το μόνο νόμιμο κριτήριο που καθιερώνει το άρθρο 1, Γ, σημείο 5, της Συμβάσεως της Γενεύης προκειμένου να παύσει η υπαγωγή στο καθεστώς πρόσφυγα είναι ότι «οι συνθήκες που οδήγησαν στην αναγνώρισή του ενδιαφερομένου ως πρόσφυγα έχουν παύσει να υφίστανται». Προκειμένου να αναγνωρισθεί ως πρόσφυγας, ένα πρόσωπο πρέπει να πληροί το κριτήριο του βάσιμου φόβου διώξεως. Έτσι, ένα πρόσωπο το οποίο παύει να έχει βάσιμο φόβο διώξεως χάνει το καθεστώς πρόσφυγα, τόσο κατά τη Σύμβαση της Γενεύης όσο και κατά το άρθρο 11, παράγραφος 1, στοιχείο ε΄,της οδηγίας 2004/83. Το ζήτημα αν ένα πρόσωπο έχει βάσιμο φόβο διώξεως είναι πραγματικό γεγονός το οποίο πρέπει να αξιολογηθεί από τις εθνικές αρχές σε σχέση με το σύνολο των συνθηκών που ασκούν επιρροή συναφώς. Τα κρίσιμα πραγματικά περιστατικά είναι πιθανόν να διαφέρουν σημαντικά από τη μία υπόθεση στην άλλη και το νομικό κριτήριο πρέπει, κατά συνέπεια, να είναι ευρύ. Το Ηνωμένο Βασίλειο ισχυρίζεται ότι οι εκτιμήσεις που στηρίζονται στο άρθρο 11, παράγραφος 2, της οδηγίας 2004/83 αποτελούν

τμήμα της πραγματικής αξιολογήσεως του βάσιμου φόβου διώξεως. Επιπλέον, κατά το Ηνωμένο Βασίλειο, οι Κατευθυντήριες Γραμμές της UNHCR δεν είναι δεσμευτικές για τα κράτη μέλη, ως ζήτημα διεθνούς δικαίου, και δεν έχουν ενσωματωθεί στο κοινοτικό δίκαιο.

37. Η Επιτροπή θεωρεί ότι το άρθρο 11, παράγραφος 1, στοιχείο ε΄, της οδηγίας 2004/83 έχει την έννοια ότι ένα πρόσωπο δεν χάνει το καθεστώς πρόσφυγα εάν ο βάσιμος φόβος διώξεως κατά την έννοια του άρθρου 2, στοιχείο γ΄,της οδηγίας, λόγω του οποίου χορηγήθηκε το καθεστώς πρόσφυγα, δεν υφίσταται πλέον και δεν πρέπει επίσης να φοβάται ότι θα υποστεί δίωξη για άλλο λόγο κατά την έννοια του άρθρου 2, στοιχείο γ΄,της οδηγίας 2004/83. Κατά το άρθρο 11, παράγραφος 2, της οδηγίας 2004/83, η μεταβολή των συνθηκών που οδήγησαν στην αναγνώριση του καθεστώτος πρόσφυγα πρέπει να είναι ουσιαστικής και μη προσωρινής φύσεως. Η ουσιαστική μεταβολή κατά την έννοια του άρθρου 11, παράγραφος 2, της οδηγίας 2004/83 αναφέρεται όχι μόνο στις συνθήκες που δικαιολογούν τον φόβο διώξεως κατά το άρθρο 2, στοιχείο γ΄,της οδηγίας αυτής, αλλά αφορά και το γενικό πολιτικό και κοινωνικό περιβάλλον και, ειδικότερα, την κατάσταση που επικρατεί σχετικά με τα ανθρώπινα δικαιώματα. Η μη προσωρινή μεταβολή κατά την έννοια του άρθρου 11, παράγραφος 2, της οδηγίας 2004/83 δεν αναφέρεται μόνο στο γεγονός ότι οι συνθήκες που δικαιολογούν φόβο διώξεως έχουν παύσει να υφίστανται. Αφορά ειδικότερα το ζήτημα κατά πόσον υπήρξε τόσο θεμελιώδης μεταβολή ώστε να εξασφαλίσει μόνιμη λύση για τα οικεία πρόσωπα. Η εφαρμογή της ρήτρας στερήσεως της ιδιότητας του πρόσφυγα στη Σύμβαση της Γενεύης δεν θα πρέπει να οδηγεί στη δημιουργία μιας καταστάσεως η οποία θα μπορούσε να προκαλέσει εκ νέου φυγή και ανάγκη χορηγήσεως του καθεστώτος πρόσφυγα. Κατά την Επιτροπή, το γεγονός ότι οι συνθήκες που οδήγησαν στην αναγνώριση του καθεστώτος πρόσφυγα έπαυσαν να υφίστανται είναι αναγκαία αλλά όχι ικανή προϋπόθεση για την παύση της υπαγωγής στο καθεστώς πρόσφυγα. Είναι εξίσου σημαντικό να εξετασθεί αν ο πρόσφυγας μπορεί πράγματι να θέσει εκ νέου εαυτόν υπό την προστασία της χώρας της οποίας έχει την ιθαγένεια. Η προστασία αυτή πρέπει να υφίσταται πράγματι και να μπορεί να παρασχεθεί. Επομένως, η προστασία της χώρας καταγωγής, της οποίας γίνεται μνεία στο άρθρο 11, παράγραφος 1, στοιχείο ε΄,και παράγραφος 2, της οδηγίας 2004/83, αφορά όχι μόνο την προστασία κατά της διώξεως σε σχέση με την οποία χορηγήθηκε το καθεστώς πρόσφυγα, αλλά και μια πράγματι υφιστάμενη και δυνάμενη να παρασχεθεί προστασία την οποία εξασφαλίζει μια αποτελεσματική κυβέρνηση.

38. Όσον αφορά την απάντηση στο δεύτερο ερώτημα, ο αναιρεσείων στην υπόθεση C-175/08 υποστήριζε ότι η παύση υπαγωγής στο καθεστώς πρόσφυγα προϋποθέτει την παρουσία φορέα προστασίας κατά την έννοια του άρθρου 7, παράγραφος 1, και ότι η προστασία αυτή δεν μπορεί να

εξασφαλιστεί μόνο χάρη στη βοήθεια πολυεθνικής στρατιωτικής δύναμης. Το γεγονός ότι κράτος μπορεί να εξασφαλίσει προστασία μόνο χάρη στη βοήθεια πολυεθνικής στρατιωτικής δύναμης αποτελεί ένδειξη περί του ότι η μεταβολή των συνθηκών δεν είναι ουσιαστικής και μη προσωρινής φύσεως. Δεν παρέχεται πραγματική προστασία κατά νέων διώξεων ούτε υπάρχει δυνατότητα για τον πρόσφυγα να ζήσει με αξιοπρέπεια και ασφάλεια, εάν ο πρόσφυγας είναι εκτεθειμένος στον κίνδυνο σοβαρής βλάβης κατά την έννοια των άρθρων 15 και 18 της οδηγίας 2004/83. Δεν παρέχεται πραγματική προστασία στον πρόσφυγα εάν η χώρα καταγωγής αδυνατεί να εξασφαλίσει το ελάχιστο επίπεδο διαβιώσεως. Οι αναιρεσείοντες στις υποθέσεις C-176/08 και C-179/08 θεωρούν ότι, λαμβανομένης υπόψη της ελλείψεως φορέων προστασίας κατά την έννοια του άρθρου 7, παράγραφος 1, στοιχείο β΄, της οδηγίας 2004/83, η άρση του καθεστώτος πρόσφυγα κατά το άρθρο 11, παράγραφος 1, στοιχείο ε΄, της οδηγίας αυτής προϋποθέτει την ύπαρξη ιρακινού κράτους. Επιπλέον, το άρθρο 7, παράγραφος 2, της οδηγίας 2004/83 επιτάσσει να λαμβάνει το ιρακινό κράτος εύλογα μέτρα για να αποτρέψει τη δίωξη ή την πρόκληση σοβαρής βλάβης και να έχει ο αιτών πρόσβαση στην προστασία αυτή. Οι αναιρεσείοντες θεωρούν ότι το γεγονός ότι η προστασία μπορεί να εξασφαλισθεί μόνο χάρη στη βοήθεια πολυεθνικής στρατιωτικής δύναμης είναι μια ένδειξη της αδυναμίας και της αστάθειας του κράτους, και υποδηλώνει ότι δεν λαμβάνονται μέτρα σύμφωνα με το άρθρο 7, παράγραφος 2, της οδηγίας 2004/83. Υπό το πρίσμα των άρθρων 7, παράγραφος 2, και 2, στοιχείο ε΄,της οδηγίας 2004/83, μόνο τα πρόσωπα τα οποία δεν πληρούν τις προϋποθέσεις να αναγνωρισθούν ως πρόσφυγες τυγχάνουν της επικουρικής προστασίας των άρθρων 15 και 18 της οδηγίας αυτής. Το δικαίωμα σε επικουρική προστασία δεν τερματίζει το καθεστώς του πρόσφυγα, αλλά είναι ένα νομικό καθεστώς το οποίο χορηγείται σε όσους δεν πληρούν τις προϋποθέσεις για να τους αναγνωρισθεί το καθεστώς πρόσφυγα. Επιπλέον, η παύση υπαγωγής στο καθεστώς πρόσφυγα προϋποθέτει σταθερή κατάσταση ασφαλείας και εγγύηση ελάχιστου ορίου διαβιώσεως. Οι αναιρεσείοντες στην υπόθεση C-178/08 θεωρούν ότι η παύση υπαγωγής στο καθεστώς πρόσφυγα προϋποθέτει την ύπαρξη φορέα προστασίας κατά την έννοια του άρθρου 7, παράγραφος 1, της οδηγίας 2004/83 και δεν αρκεί συναφώς το ότι η προστασία μπορεί να εξασφαλιστεί μόνο χάρη στη βοήθεια πολυεθνικής στρατιωτικής δύναμης. Ο κίνδυνος σοβαρής βλάβης ο οποίος θα μπορούσε να οδηγήσει στη χορήγηση καθεστώτος επικουρικής προστασίας σύμφωνα με το άρθρο 18 της οδηγίας 2004/83, η έλλειψη σταθερής καταστάσεως ασφάλειας και γενικών βιοτικών συνθηκών που εξασφαλίζουν ένα ελάχιστο επίπεδο διαβιώσεως εμποδίζουν την παύση υπαγωγής στο καθεστώς πρόσφυγα.

39. Η Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας υποστηρίζει, επικουρικώς, ότι η παύση υπαγωγής στο καθεστώς πρόσφυγα προϋποθέτει την ύπαρξη φορέα προστασίας κατά την έννοια του άρθρου 7, παράγραφος 1, της οδηγίας 2004/83. Αρκεί ότι η προστασία μπορεί να εξασφαλιστεί μόνο χάρη στη βοήθεια πολυεθνικής στρατιωτικής δύναμης. Η παύση υπαγωγής στο καθεστώς πρόσφυγα δεν απαιτεί να απειλείται ο πρόσφυγας να υποστεί σοβαρή βλάβη κατά την έννοια του άρθρου 15 της οδηγίας 2004/83. Η παύση υπαγωγής στο καθεστώς πρόσφυγα σύμφωνα με το άρθρο 11, παράγραφος 1, στοιχείο ε΄, της οδηγίας 2004/83 δεν απαιτεί να υπάρχει σταθερή κατάσταση ασφάλειας στη

χώρα της ιθαγένειας και να εξασφαλίζεται, χάρη στο γενικό βιοτικό επίπεδο, ένα ελάχιστο επίπεδο διαβιώσεως. Η Ιταλική Κυβέρνηση φρονεί ότι ένας οιονεί κρατικός φορέας υπό τη μορφή πολυεθνικής στρατιωτικής δύναμης μπορεί να είναι φορέας προστασίας σύμφωνα με το άρθρο 7, παράγραφος 1, της οδηγίας 2004/38. Η υπαγωγή στο καθεστώς πρόσφυγα δεν παύει όταν το πρόσωπο είναι εκτεθειμένο στην απειλή σοβαρής βλάβης, περίπτωση στην οποία εφαρμόζεται ειδικός κανόνας. Η σταθερή κατάσταση ασφάλειας και το βιοτικό επίπεδο στη χώρα καταγωγής δεν ασκούν καμία απολύτως επιρροή στην παύση υπαγωγής στο καθεστώς πρόσφυγα. Η Κυπριακή Δημοκρατία φρονεί ότι η παύση υπαγωγής στο καθεστώς πρόσφυγα δεν προϋποθέτει, πρώτον, την ύπαρξη φορέα προστασίας κατά την έννοια του άρθρου 7, παράγραφος 1, της οδηγίας 2004/83, δεύτερον, ότι ο πρόσφυγας δεν απειλείται να υποστεί σοβαρή βλάβη κατά την έννοια του άρθρου 15 της οδηγίας 2004/83, τρίτον, ότι υπάρχει σταθερή κατάσταση ασφάλειας, εκτός εάν το καθεστώς πρόσφυγα χορηγήθηκε λόγω της καταστάσεως αυτής ή, τέταρτον, γενικό βιοτικό επίπεδο που να εξασφαλίζει ένα ελάχιστο επίπεδο διαβιώσεως.

40. Εάν το Δικαστήριο κρίνει ότι η παύση υπαγωγής στο καθεστώς πρόσφυγα εξαρτάται από τη συνδρομή πρόσθετων προϋποθέσεων, το Ηνωμένο Βασίλειο υποστηρίζει, επικουρικώς, ότι, πρώτον, ένα πρόσωπο μπορεί να παύσει να είναι πρόσφυγας εάν η προστασία από τη δίωξη μπορεί να εξασφαλιστεί μόνο χάρη στη βοήθεια πολυεθνικής στρατιωτικής δύναμης. Δεύτερον, η εκτίμηση του ζητήματος κατά πόσον υφίσταται δικαίωμα για τη χορήγηση επικουρικής προστασίας και η χορήγηση αυτή σύμφωνα με το άρθρο 15 της οδηγίας 2004/83 είναι ανεξάρτητη από το ζήτημα κατά πόσον ένα πρόσωπο δικαιούται προστασίας ως πρόσφυγας. Κατά συνέπεια, η απειλή σοβαρής βλάβης δεν αποκλείει αφεαυτής την απώλεια του καθεστώτος πρόσφυγα. Τρίτον, δεν υφίσταται προαπαιτούμενο για την παύση παροχής της προστασίας του πρόσφυγα σε σχέση με τη σταθερή κατάσταση ασφάλειας στο κράτος καταγωγής, ή προϋπόθεση υπάρξεως βιοτικού επιπέδου που να εξασφαλίζει ένα ελάχιστο επίπεδο διαβιώσεως, μολονότι οι παράγοντες αυτοί μπορεί να ασκήσουν επιρροή στα πραγματικά περιστατικά μιας ειδικής περιπτώσεως.

41. Η Επιτροπή φρονεί ότι η προϋπόθεση άρσεως του καθεστώτος πρόσφυγα που συνίσταται στο ότι ο φόβος διώξεως του πρόσφυγα δεν μπορεί πλέον να θεωρείται βάσιμος, οπότε ο πρόσφυγας δεν μπορεί πλέον να αρνείται να θέσει εαυτόν υπό την προστασία της χώρας καταγωγής του, μπορεί να πληρωθεί όταν η προστασία είναι δυνατή μόνο χάρη στη βοήθεια πολυεθνικής στρατιωτικής δύναμης. Η παύση υπαγωγής στο καθεστώς πρόσφυγα προϋποθέτει ότι ο πρόσφυγας δεν απειλείται να υποστεί σοβαρή βλάβη κατά την έννοια του άρθρου 15 της οδηγίας 2004/83. Οι αρμόδιες αρχές πρέπει να λάβουν υπόψη την κατάσταση ασφάλειας και το γενικό βιοτικό επίπεδο όταν εφαρμόζουν τη ρήτρα περί παύσεως υπαγωγής στο καθεστώς πρόσφυγα που περιέχει η οδηγία 2004/83.

## 2. Αξιολόγηση

42. Κύριος σκοπός της οδηγίας 2004/83 είναι η διασφάλιση, αφενός, ότι τα κράτη μέλη εφαρμόζουν κοινά κριτήρια για τον προσδιορισμό των προσώπων που χρήζουν όντως διεθνούς προστασίας και, αφετέρου, ότι τα εν λόγω πρόσωπα έχουν πρόσβαση σε ελάχιστο επίπεδο παροχών σε όλα τα κράτη μέλη [15]. Με την επιδίωξη του σκοπού αυτού, η οδηγία 2004/83 σέβεται τα θεμελιώδη δικαιώματα και εναρμονίζεται, ιδίως, με τις αρχές του «Χάρτη των θεμελιωδών δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης». Ειδικότερα, η παρούσα οδηγία σκοπεί επιπλέον να διασφαλίσει τον πλήρη σεβασμό της ανθρώπινης αξιοπρέπειας και του δικαιώματος ασύλου των αιτούντων άσυλο και των μελών της οικογενείας τους που τους συνοδεύουν [16].

43. Από την τρίτη αιτιολογική σκέψη της οδηγίας 2004/83, αλλά και από τις διαπιστώσεις του αιτούντος δικαστηρίου στις αιτήσεις για την έκδοση προδικαστικής αποφάσεως καθώς και από τις παρατηρήσεις των μετεχόντων στη διαδικασία ενώπιον του Δικαστηρίου συνάγεται σαφώς ότι η οδηγία αυτή πρέπει να ερμηνευθεί υπό το πρίσμα της Συμβάσεως της Γενεύης. Η επίμαχη αιτιολογική σκέψη διαλαμβάνει ότι η Σύμβαση της Γενεύης αποτελεί «τον ακρογωνιαίο λίθο του διεθνούς νομικού καθεστώτος για την προστασία των προσφύγων». Δεδομένου, πάντως, ότι το γράμμα του άρθρου 11, παράγραφος 1, στοιχείο ε΄, της οδηγίας 2004/83 αποτυπώνει το περιεχόμενο του άρθρου 1, Γ, σημείο 5, της Συμβάσεως της Γενεύης για την παύση της υπαγωγής στο καθεστώς πρόσφυγα [17], το κείμενο της Συμβάσεως αυτής και μόνο παρέχει συναφώς ελάχιστη συνδρομή για την ερμηνεία της κοινοτικής διατάξεως. Κατά συνέπεια, φρονώ ότι το ζήτημα της παύσεως υπαγωγής στο καθεστώς πρόσφυγα σύμφωνα με το άρθρο 11, παράγραφος 1, στοιχείο ε΄,της οδηγίας 2004/83 θα πρέπει να ερμηνευθεί υπό το πρίσμα της οικονομίας και του σκοπού της οδηγίας αυτής στο σύνολό της, λαμβανομένου υπόψη του γράμματος του άρθρου 1, Γ, σημείο 5, της Συμβάσεως της Γενεύης.

15 — Βλ. την έκτη αιτιολογική σκέψη της οδηγίας 2004/83.

16 — Βλ. τη δέκατη αιτιολογική σκέψη της οδηγίας 2004/83.

17 — Υπάρχουν πολλές διαφορές μεταξύ του άρθρου 11, παράγραφος 1, στοιχείο ε΄, της οδηγίας 2004/83 και του άρθρου 1, Γ, σημείο 5, της Συμβάσεως της Γενεύης. Πρώτον, σύμφωνα με το άρθρο 11, παράγραφος 2, της οδηγίας 2004/83, τα κράτη μέλη, όταν εξετάζουν την παύση υπαγωγής στο καθεστώς πρόσφυγα σύμφωνα, μεταξύ άλλων, με το άρθρο 11, παράγραφος 1, στοιχείο ε΄,της οδηγίας αυτής, πρέπει να λάβουν υπόψη «κατά πόσον *η μεταβολή των συνθηκών είναι τόσο ουσιαστικής και μη προσωρινής φύσεως*, ώστε ο φόβος του πρόσφυγα ότι θα υποστεί διώξεις να μην μπορεί πλέον να θεωρείται βάσιμος» (η υπογράμμιση είναι δική μου). Η υποχρέωση αυτή δεν απαντά ειδικά στο άρθρο 1, Γ, σημείο 5, της Συμβάσεως της Γενεύης. Δεύτερον το άρθρο 1, Γ, σημείο 5, της Συμβάσεως της Γενεύης περιέχει μια προϋπόθεση –ο σύνδεσμος της οποίας με τα πραγματικά περιστατικά των υπό κρίση υποθέσεων έχει αποκλειστεί από το αιτούν δικαστήριο– κατά την οποία ο πρόσφυγας μπορεί να επικαλεστεί επιτακτικούς λόγους που προκύπτουν από προηγούμενη δίωξη για να αρνηθεί να θέσει εαυτόν υπό την προστασία της χώρας της ιθαγένειάς του. Η προϋπόθεση αυτή δεν περιλαμβάνεται ειδικά στο κείμενο της οδηγίας 2004/83. Πάντως, η σημαντικότερη διαφορά μεταξύ των δύο αυτών κειμένων, η οποία δεν περιορίζεται στην παύση της υπαγωγής στι καθεστώς πρόσφυγα, είναι το γεγονός ότι η οδηγία 2004/83 δημιουργεί ένα δεύτερο πυλώνα διεθνούς προστασίας, δηλαδή την επικουρική προστασία η οποία δεν μνημονεύεται στη Σύμβαση της Γενεύης.

44. Επισημαίνω ότι το αιτούν δικαστήριο ανέφερε, στην αίτηση εκδόσεως προδικαστικής αποφάσεως, ότι, σύμφωνα με τη γερμανική νομοθεσία, ένας πρόσφυγας μπορεί, μετά την πάροδο ορισμένου χρόνου, να διατηρήσει την άδεια διαμονής και να μην υποχρεωθεί να επιστρέψει στη χώρα της ιθαγένειάς του στην περίπτωση παύσεως υπαγωγής στο καθεστώς πρόσφυγα. Νομίζω ότι η εν λόγω εθνική πρακτική δεν μπορεί να επηρεάσει ή να τροποποιήσει τα ελάχιστα κριτήρια που απαιτούνται για την παύση υπαγωγής στο καθεστώς πρόσφυγα και καθιερώθηκαν σύμφωνα με την οδηγία 2004/83. Τα κράτη μέλη μπορούν, βεβαίως, να εφαρμόσουν αυστηρότερα κριτήρια, ευνοϊκότερα για τους πρόσφυγες, υπό την προϋπόθεση ότι τα κριτήρια αυτά συνάδουν προς την οδηγία 2004/83[18].

45. Παρά το γεγονός ότι ένας πρόσφυγας είχε βάσιμο φόβο διώξεως στη χώρα της ιθαγένειάς του, από το άρθρο 11 της οδηγίας 2004/83 συνάγεται σαφώς ότι το καθεστώς πρόσφυγα δεν είναι, κατ' αρχήν, ένα μόνιμο καθεστώς και ότι ο υπήκοος τρίτης χώρας μπορεί να παύσει να έχει την ιδιότητα του πρόσφυγα υπό ορισμένες συνθήκες. Επιπλέον, αμφότερες οι διατάξεις του άρθρου 11, παράγραφος 1, στοιχεία ε΄ και στ', της οδηγίας 2004/83 παρέχουν τη δυνατότητα άρσεως του καθεστώτος πρόσφυγα ανεξάρτητα από τη βούληση του εν λόγω πρόσφυγα[19]. Δεδομένου, πάντως, ότι η παύση υπαγωγής στο καθεστώς πρόσφυγα σύμφωνα με το άρθρο 11, παράγραφος 1, στοιχείο ε΄, της οδηγίας 2004/83 ενδέχεται, υπό ορισμένες περιστάσεις, να προϋποθέτει ότι ένα πρόσωπο που φοβήθηκε ότι θα υποστεί ή πράγματι υπέστη δίωξη στη χώρα καταγωγής του επέστρεψε εκεί παρά τη βούλησή του, το γράμμα της διατάξεως αυτής πρέπει να ερμηνεύεται με περίσκεψη, κατά τρόπο που να σέβεται απολύτως την ανθρώπινη αξιοπρέπεια[20].

46. Από το γράμμα του άρθρου 11, παράγραφος 1, στοιχείο ε΄, της οδηγίας 2004/83 συνάγεται σαφώς ότι η διάταξη αυτή τάσσει δύο προϋποθέσεις οι οποίες συνδέονται άρρηκτα μεταξύ τους και πρέπει να εξετασθούν από κοινού, προκειμένου να παύσει η υπαγωγή στο καθεστώς πρόσφυγα. Πρέπει, επομένως, να αποδειχθεί ότι έχουν παύσει να υφίστανται οι συνθήκες που οδήγησαν στην αναγνώρισή του ως πρόσφυγα και ότι η χώρα καταγωγής του πρόσφυγα δύναται και επιθυμεί να προστατεύσει τον εν λόγω πρόσφυγα.

47. Όλες οι γλωσσικές αποδόσεις του άρθρου 11, παράγραφος 1, στοιχείο ε΄, της οδηγίας 2004/83 επιβάλλουν, ως προαπαιτούμενο για την παύση υπαγωγής στο καθεστώς πρόσφυγα, να μπορεί ο πρόσφυγας να θέσει εαυτόν υπό την προστασία που του

18 — Βλ. το άρθρο 3 της οδηγίας 2004/83, που φέρει τον τίτλο «Ευνοϊκότερες διατάξεις».

19 — Βλ., εξ αντιδιαστολής, το άρθρο 11, παράγραφος 1, στοιχείο α΄, το άρθρο 11, παράγραφος 1, στοιχείο β΄, και το άρθρο 11, παράγραφος 1, στοιχείο δ΄,της οδηγίας 2004/83, τα οποία χρησιμοποιούν ρητώς τον όρο «οικειοθελώς».

20 — Φαίνεται ότι η ρήτρα περί παύσεως υπαγωγής στο καθεστώς πρόσφυγα του άρθρου 1, Γ, σημείο 5, της Συμβάσεως της Γενεύης εφαρμόσθηκε ελάχιστα από τα κράτη. Νομίζω ότι η προηγούμενη διστακτικότητα των συμβαλλομένων στη Σύμβαση της Γενεύης κρατών να εφαρμόσουν τη ρήτρα περί παύσεως του άρθρου 1, Γ, σημείο 5, της Συμβάσεως ενισχύει την επιφυλακτική προσέγγιση όσον αφορά την εφαρμογή του άρθρου 11, παράγραφος 1, στοιχείο ε΄, της οδηγίας 2004/83 την οποία πρότεινα.

παρέχει η χώρα της ιθαγένειάς του[21]. Εάν, για την άρση του καθεστώτος πρόσφυγα σύμφωνα με το άρθρο 11, παράγραφος 1, στοιχείο ε΄,της οδηγίας 2004/38, αρκούσε να αποδειχθεί ότι έχουν παύσει να υφίστανται οι συνθήκες που οδήγησαν στην αναγνώριση ενός προσώπου ως πρόσφυγα, η φράση «εξακολουθεί να αρνείται την προστασία που του παρέχει η χώρα της ιθαγένειας», την οποία περιέχει η διάταξη αυτή, θα ήταν εντελώς περιττή[22].

48. Έτσι, ενώ είναι πράγματι αναγκαίο, σύμφωνα με το άρθρο 11, παράγραφος 1, στοιχείο ε΄, της οδηγίας 2004/83, να αποδειχθεί ότι ο πρόσφυγας δεν έχει πλέον βάσιμο φόβο διώξεως για τους λόγους που οδήγησαν στην αναγνώρισή του ως πρόσφυγα, σύμφωνα με το άρθρο 11, παράγραφος 1, στοιχείο ε΄, της οδηγίας 2004/38, τούτο συνιστά, κατά τη γνώμη μου, μερική απλώς προσέγγιση του ζητήματος και δεν αρκεί για την παύση της υπαγωγής στο καθεστώς πρόσφυγα. Η παύση της υπαγωγής στο καθεστώς πρόσφυγα προϋποθέτει μεταβολή των συνθηκών στη χώρα της ιθαγένειας του πρόσφυγα, η οποία παρέχει πράγματι στον πρόσφυγα τη δυνατότητα να θέσει εαυτόν υπό την προστασία της χώρας αυτής[23].

49. Το ζήτημα της δυνατότητας προσβάσεως στην προστασία εντός της χώρας της ιθαγένειας απαιτεί αξιολόγηση της φύσεως και της εμβέλειας της προστασίας που πρέπει να παρέχεται σε ένα πρόσφυγα. Συναφώς, το άρθρο 7, παράγραφος 2, της οδηγίας 2004/83 ορίζει ότι «προστασία» παρέχεται κατά κανόνα όταν, μεταξύ άλλων, το κράτος λαμβάνει εύλογα μέτρα για να αποτρέψει «τη δίωξη ή την πρόκληση σοβαρής βλάβης». Επομένως, ανακύπτει το ζήτημα αν ο όρος «προστασία» που περιέχει το άρθρο 11, παράγραφος 1, στοιχείο ε΄, της οδηγίας 2004/83 περιορίζεται στην προστασία από δίωξη ή καταλαμβάνει και την προστασία από «την πρόκληση σοβαρής βλάβης», μια έννοια που αποτελεί τμήμα του ορισμού του «προσώπου που δικαιούται επικουρική προστασία» σύμφωνα με το άρθρο 2, στοιχείο ε΄, της οδηγίας αυτής.

21 — Σημειώνεται ότι το άρθρο 11, παράγραφος 1, στοιχείο ε΄, της οδηγίας 2004/83 ορίζει ότι ο υπήκοος τρίτης χώρας παύει να είναι πρόσφυγας εάν δεν μπορεί πλέον να *εξακολουθεί να αρνείται την προστασία που του παρέχει η χώρα της ιθαγένειας*, διότι έχουν παύσει να υφίστανται οι συνθήκες που οδήγησαν στην αναγνώρισή του ως πρόσφυγα (η υπογράμμιση είναι δική μου). Νομίζω ότι το προαπαιτούμενο ένα πρόσωπο να μη μπορεί πλέον να εξακολουθεί να αρνείται την προστασία που του παρέχει η χώρα της ιθαγένειας προϋποθέτει ότι η προστασία της εν λόγω χώρας υφίσταται πράγματι και ο πρόσφυγας μπορεί να έχει πρόσβαση σ΄ αυτήν.

22 — Βλ., για παράδειγμα, τους όρους «ако той не може повече да продължи да отказва получаването на закрила от страната, чието гражданство има» στη βουλγαρική γλώσσα· «nemůže dále odmítat ochranu země své státní příslušnosti» στην τσεχική γλώσσα· «es nicht mehr ablehnen kann, den Schutz des Landes in Anspruch zu nehmen, dessen Staatsangehörigkeit er besitzt» στη γερμανική γλώσσα· «s'il ne peut plus continuer à refuser de se réclamer de la protection du pays dont il a la nationalité» στη γαλλική γλώσσα· «non possa più rinunciare all protezione del paese di cui ha la cittadinanza» στην ιταλική γλώσσα· «nie może dłużej kontynuować odmawiania skorzystania z ochrony państwa, którego jest obywatelem» στην πολωνική γλώσσα· «Não puder continuar a recusar valer-se da protecção do país de que tem a nacionalidade» στην πορτογαλική γλώσσα· «nu mai poate continua să refuze solicitarea protecţiei ţării al cărui cetăţean este» στη ρουμανική γλώσσα· και «nemôže ďalej odmietať ochranu štátu, ktorého štátne občianstvo má» στη σλοβακική γλώσσα.

23 — Βλ. το άρθρο 7, παράγραφος 2, της οδηγίας 2004/83, το οποίο αναφέρεται ειδικά στην εξατομικευμένη πρόσβαση στην προστασία.

50. Η ορθή ερμηνεία των διατάξεων της οδηγίας 2004/83 σχετικά με το καθεστώς πρόσφυγα, περιλαμβανομένης της παύσεως υπαγωγής στο καθεστώς αυτό σύμφωνα με το άρθρο 11, παράγραφος 1, στοιχείο ε΄, της οδηγίας 2004/83, απαιτεί να προσδοθεί ιδιαίτερη έννοια στον όρο «πρόσφυγας», όπως ορίζεται στο άρθρο 2, στοιχείο γ΄, της οδηγίας αυτής. Θεωρώ ότι υφίσταται σύνδεσμος μεταξύ των νομικών κριτηρίων για τη χορήγηση του καθεστώτος πρόσφυγα και των κριτηρίων που πρέπει να πληρούνται προκειμένου να παύσει η υπαγωγή στο καθεστώς αυτό.

51. Νομίζω ότι η οδηγία 2004/83 διακρίνει σαφώς μεταξύ προσφύγων και προσώπων που δικαιούνται επικουρική προστασία. Αυτό συνάγεται σαφώς, μεταξύ άλλων, από τους ορισμούς του άρθρου 2, στοιχεία γ΄ και ε΄, της οδηγίας αυτής, από τα διαφορετικά κριτήρια που επιβάλλονται για την απόκτηση του καθεστώτος πρόσφυγα και για την παροχή επικουρικής προστασίας σύμφωνα, μεταξύ άλλων, με τα κεφάλαια ΙΙΙ και V της οδηγίας αυτής, αντιστοίχως, και από τη διαφορετική προστασία που παρέχεται στους πρόσφυγες και στα πρόσωπα που δικαιούνται την επικουρική προστασία σύμφωνα με το κεφάλαιο VII της οδηγίας αυτής. Επομένως, η εκτίμηση του ζητήματος κατά πόσον ένα πρόσωπο αντιμετωπίζει πραγματικό κίνδυνο να υποστεί σοβαρή βλάβη στη χώρα της ιθαγένειάς του δεν καταλέγεται μεταξύ των νομικών κριτηρίων που εφαρμόζονται για τη χορήγηση του καθεστώτος πρόσφυγα σύμφωνα με το άρθρο 13 της οδηγίας 2004/83 ούτε για την παύση υπαγωγής στο καθεστώς αυτό σύμφωνα με το άρθρο 11, παράγραφος 1, στοιχείο ε΄, της οδηγίας αυτής. Η αποδοχή της αντίθετης απόψεως θα είχε ως συνέπεια την απαράδεκτη στρέβλωση των ορισμών του «πρόσφυγα» και του «προσώπου που δικαιούται επικουρική προστασία», οι οποίοι περιέχονται στο άρθρο 2, στοιχεία γ΄ και ε΄, της οδηγίας 2004/83, αντιστοίχως, καθώς και της όλης οικονομίας της οδηγίας αυτής η οποία στηρίζεται σε δύο χωριστούς πυλώνες διεθνούς προστασίας[24].

52. Το γεγονός, πάντως, ότι έπαυσε η υπαγωγή ενός προσώπου στο καθεστώς πρόσφυγα δεν αποκλείει το ενδεχόμενο να αντιμετωπίσει το πρόσωπο αυτό πραγματικό κίνδυνο σοβαρής βλάβης, όπως ορίζεται στο άρθρο 15 της οδηγίας 2004/83, στη χώρα της ιθαγένειάς του. Στις περιπτώσεις αυτές πρέπει να παρέχεται στον πρώην πρόσφυγα πραγματική και ουσιαστική ευκαιρία να υποβάλει αίτηση υπαγωγής στο καθεστώς επικουρικής προστασίας. Επομένως, εάν οι εθνικές αρχές των κρατών μελών κρίνουν ότι το καθεστώς πρόσφυγα που έχει χορηγηθεί σε ένα πρόσωπο παύει να ισχύει σύμφωνα με το άρθρο 11, παράγραφος 1, στοιχείο ε΄, της οδηγίας 2004/83, πρέπει να ληφθούν όλα τα αναγκαία μέτρα προκειμένου να διασφαλιστεί ότι το εν λόγω πρόσωπο έχει πράγματι τη δυνατότητα να υποβάλει αίτηση για

24 — Το σύστημα των δύο πυλώνων διεθνούς προστασίας που προβλέπει η οδηγία 2004/83 επιδέχεται, κατά τη γνώμη μου, κριτική, καθόσον μπορεί πράγματι να υπονομεύσει ή να αποδυναμώσει το καθεστώς του πρόσφυγα. Τα κράτη μέλη μπορούν, από της ενάρξεως ισχύος της οδηγίας 2004/83, να επιλέξουν την παροχή επικουρικής προστασίας σε πρόσωπα στα οποία, ελλείψει αυτής της μορφής προστασίας, θα είχε χορηγηθεί το καθεστώς πρόσφυγα. Βλ. ειδικότερα τις διατάξεις του άρθρου 15, στοιχεία β΄ και γ΄, της οδηγίας 2004/83 σχετικά με τη σοβαρή βλάβη, οι οποίες μπορεί να συμπίπτουν, όσον αφορά τις πραγματικές προϋποθέσεις, με τις πράξεις διώξεως όπως ορίζονται στο άρθρο 9 της οδηγίας αυτής. Παρά το ενδεχόμενο τέτοιων επικρίσεων, δεν μπορεί να αμφισβητηθεί η ύπαρξη του συστήματος των δύο πυλώνων διεθνούς προστασίας σύμφωνα με την οδηγία 2004/83.

επικουρική προστασία[25] και ότι τα διαδικαστικά δικαιώματά του συναφώς απολαύουν πλήρους προστασίας. Επιπλέον, το καθεστώς επικουρικής προστασίας πρέπει να χορηγείται σύμφωνα με το άρθρο 18 της οδηγίας 2004/83 όταν το εν λόγω πρόσωπο δικαιούται επικουρικής προστασίας σύμφωνα με τα κεφάλαια ΙΙ και V της οδηγίας αυτής.

53. Επομένως, ενώ είναι σαφές ότι για την παύση υπαγωγής στο καθεστώς πρόσφυγα σύμφωνα με το άρθρο 11, παράγραφος 1, στοιχείο ε΄,της οδηγίας 2004/83 δεν απαιτείται να προστατεύεται ο πρόσφυγας από τον κίνδυνο να υποστεί σοβαρή βλάβη στη χώρα της ιθαγένειάς του, τα άρθρα 11, παράγραφος 1, στοιχείο ε΄,και 7, παράγραφος 2, της οδηγίας αυτής σαφώς επιτάσσουν να παρέχεται προστασία από τη δίωξη στη χώρα αυτή με τη λήψη «εύλογων μέτρων» για την αποτροπή της διώξεως. Οι υποχρεώσεις αυτές καθιστούν αναγκαία την παρουσία φορέα προστασίας ο οποίος επιθυμεί και είναι σε θέση να παράσχει την προστασία αυτή. Συναφώς, θα τονίσω ότι η υποχρέωση προστασίας που επιβάλλεται σύμφωνα με τα άρθρα 11, παράγραφος 1, στοιχείο ε΄,και 7, παράγραφος 2, της οδηγίας 2004/83 δεν υφίσταται σε θεωρητικό επίπεδο, αλλά μάλλον διατυπώνεται συγκεκριμένα, ρητά και αντικειμενικά. Δεδομένων των θετικών, συγκεκριμένων μέτρων που πρέπει να ληφθούν προκειμένου να παρασχεθεί προστασία, δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι υφίσταται προστασία από τη δίωξη όταν ελλείπει ο φορέας προστασίας[26]. Επιπλέον, νομίζω ότι δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι ένας φορέας προστασίας έχει λάβει εύλογα μέτρα για να αποτρέψει τη δίωξη, εάν στη χώρα της ιθαγένειας του πρόσφυγα φορείς διώξεως, όπως ορίζονται στο άρθρο 6 της οδηγίας 2004/83 το οποίο περιλαμβάνει σε ορισμένες περιπτώσεις και μη κρατικούς φορείς, απειλούν να προβούν[27] ή προβαίνουν στη διενέργεια πράξεων διώξεως στη χώρα αυτή, τρομοκρατώντας έτσι τον άμαχο πληθυσμό ή στοιχεία του πληθυσμού αυτού.

54. Είναι, επομένως, αναγκαίο να εξετασθεί το επίπεδο προστασίας από τη δίωξη το οποίο πρέπει να εξασφαλίζεται στη χώρα της ιθαγένειας του πρόσφυγα προκειμένου να παύσει η υπαγωγή του στο καθεστώς πρόσφυγα σύμφωνα με το άρθρο 11, παράγραφος 1, στοιχείο ε΄, της οδηγίας 2004/83. Στο ισχύον πλαίσιο, οι φορείς προστασίας πρέπει, σύμφωνα με το άρθρο 7, παράγραφος 2, της οδηγίας 2004/83, να λαμβάνουν εύλογα μέτρα για να αποτρέψουν τη δίωξη «με τη λειτουργία αποτελεσματικού νομικού συστήματος για τον εντοπισμό, την ποινική

25 — Εφόσον το επιθυμεί.

26 — Βλ. το πρώτο σκέλος του δευτέρου ερωτήματος.

27 — Η επίμαχη απειλή πρέπει να είναι σοβαρή ή σημαντική ως προς τη φύση της, δηλαδή να δημιουργεί στον άμαχο πληθυσμό την πεποίθηση ότι όντως θα διενεργηθούν πράξεις διώξεως.

δίωξη και τον κολασμό πράξεων που συνιστούν δίωξη»[28]. Οι εν λόγω μη αμελητέες, συγκεκριμένες απαιτήσεις συνεπάγονται την παρουσία φορέα προστασίας ο οποίος έχει την εξουσία, την οργανωτική δομή και τα μέσα να διατηρήσει, μεταξύ άλλων, ένα ελάχιστο επίπεδο νομιμότητας και τάξεως στη χώρα της ιθαγένειας του πρόσφυγα. Ο φορέας προστασίας πρέπει, επομένως, αντικειμενικά να επιθυμεί και να είναι σε θέση, εντός ευλόγων ορίων, να αποτρέψει πράξεις διώξεως, όπως αυτές ορίζονται στο άρθρο 9 της οδηγίας 2004/83.

55. Σημειωτέον επίσης ότι το άρθρο 11, παράγραφος 2, της οδηγίας 2004/83 επιβάλλει στα κράτη μέλη, όταν εξετάζουν αν έχει παύσει η υπαγωγή στο καθεστώς πρόσφυγα σύμφωνα με το άρθρο 11, παράγραφος 1, στοιχείο ε΄,της οδηγίας 2004/83, την υποχρέωση να λαμβάνουν υπόψη αν η μεταβολή των συνθηκών που οδήγησαν στην αναγνώριση του ενδιαφερομένου ως πρόσφυγα είναι ουσιαστικής και μη προσωρινής φύσεως. Ο σκοπός του άρθρου 11, παράγραφος 2, της οδηγίας 2004/83 έγκειται, κατά τη γνώμη μου, στη διασφάλιση του ότι οι αποφάσεις περί παύσεως υπαγωγής στο καθεστώς πρόσφυγα σύμφωνα με το άρθρο 11, παράγραφος 1, στοιχείο ε΄, δεν εκδίδονται βιαστικά, χωρίς εμπεριστατωμένη ανάλυση της καταστάσεως που επικρατούσε στη χώρα της ιθαγένειας του πρόσφυγα κατά τον χρόνο που του χορηγήθηκε το καθεστώς πρόσφυγα και της γενικής καταστάσεως[29] που επικρατεί τώρα και πρόκειται να επικρατήσει στο μέλλον, στη χώρα αυτή, προϋποθέτουν δε και την ανάλυση της ατομικής καταστάσεως του πρόσφυγα. Νομίζω ότι ο σκοπός του άρθρου 11, παράγραφος 2, της οδηγίας 2004/83 έγκειται στη διασφάλιση του ότι ένα πρόσωπο που απέκτησε το καθεστώς πρόσφυγα λόγω βάσιμου φόβου διώξεως δεν θα αντιμετωπίσει το ενδεχόμενο να παύσει η υπαγωγή στο καθεστώς αυτό παρά τη θέλησή του σύμφωνα με το άρθρο 11, παράγραφος 1, στοιχείο ε΄, της οδηγίας αυτής, χωρίς να του παρέχεται καμία άλλη σταθερή και μόνιμη λύση που αποκλείει τον κίνδυνο διώξεων, στη χώρα της ιθαγένειάς του.

56. Μολονότι δεν είναι δυνατόν να προβλεφθούν όλα τα ενδεχόμενα, λαμβανομένων υπόψη των σημαντικών επιπτώσεων που η παύση υπαγωγής στο καθεστώς πρόσφυγα σύμφωνα με το άρθρο 11, παράγραφος 1,

28 — Η προστασία δεν χρειάζεται να έχει απόλυτο χαρακτήρα, αποτέλεσμα το οποίο δεν μπορεί, εν πάση περιπτώσει, να επιτευχθεί εντός οποιουδήποτε κοινωνικού πλαισίου.

29 — Μολονότι δεν ασκεί ενδεχομένως επιρροή, από χρονικής απόψεως, στις υποθέσεις που εκκρεμούν εν προκειμένω ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου, το άρθρο 38, παράγραφος 1, στοιχείο γ΄, της οδηγίας 2005/85 απαιτεί από τα κράτη μέλη να εξασφαλίζουν, μεταξύ άλλων, ότι, στο πλαίσιο της διαδικασίας ανακλήσεως του καθεστώτος πρόσφυγα, «η αρμόδια αρχή είναι σε θέση να λαμβάνει ακριβείς και επίκαιρες πληροφορίες από διάφορες πηγές, όπως, ανάλογα με την περίπτωση, από την Ύπατη Αρμοστεία των Ηνωμένων Εθνών για τους Πρόσφυγες (UNHCR), όσον αφορά τη *γενική κατάσταση που επικρατεί στις χώρες καταγωγής των ενδιαφερομένων προσώπων*» (η υπογράμμιση είναι δική μου). Η επίμαχη διαδικασία ανακλήσεως εφαρμόζεται στην παύση σύμφωνα με το άρθρο 11, παράγραφος 1, στοιχείο ε΄, της οδηγίας 2004/83. Βλ. και την 26η αιτιολογική σκέψη της οδηγίας 2005/85 καθώς και το άρθρο 38, παράγραφος 4, της οδηγίας αυτής. Βλ. και την 15η αιτιολογική σκέψη της οδηγίας 2004/83, η οποία ορίζει ότι «[ο]ι διαβουλεύσεις με την Ύπατη Αρμοστεία για τους Πρόσφυγες [UNHCR] μπορεί να παρέχουν πολύτιμες οδηγίες προς τα κράτη μέλη για τη χορήγηση ή μη του καθεστώτος πρόσφυγα σύμφωνα με το άρθρο 1 της Συμβάσεως της Γενεύης».

στοιχείο ε', της οδηγίας 2004/83 μπορεί να έχει για τους πρόσφυγες, η παύση αυτή είναι, κατά τη γνώμη μου, δυνατή μόνον εάν μπορεί ευλόγως να θεωρηθεί ότι εξασφαλίζεται για τον πρόσφυγα μια μόνιμη λύση που αποκλείει τον κίνδυνο διώξεων στη χώρα της ιθαγένειάς του.

57. Εάν η κατάσταση στη χώρα της ιθαγένειας είναι ασταθής και απρόβλεπτη ή υπάρχουν σοβαρές παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων οι οποίες θα μπορούσαν να ωθήσουν τον ενδιαφερόμενο να ζητήσει να υπαχθεί εκ νέου στο καθεστώς πρόσφυγα, η μεταβολή των συνθηκών δεν μπορεί, κατά τη γνώμη μου, να θεωρηθεί ουσιαστικής και μη προσωρινής φύσεως και είναι, πράγματι, σαφές ότι το επιβαλλόμενο από το άρθρο 7, παράγραφος 2, της οδηγίας 2004/83 επίπεδο προστασίας δεν υφίσταται ή στερείται αποτελεσματικότητας[30].

58. Όσον αφορά το ερώτημα του αιτούντος δικαστηρίου αν αρκεί, για την παύση υπαγωγής στο καθεστώς πρόσφυγα, ότι η προστασία μπορεί να εξασφαλιστεί μόνο χάρη στη βοήθεια πολυεθνικής στρατιωτικής δύναμης[31], θα πρέπει να τονισθεί ότι, σύμφωνα με το άρθρο 7, παράγραφος 1, της οδηγίας 2004/83, προστασία μπορεί να παρέχεται από το κράτος ή ομάδες ή οργανώσεις, συμπεριλαμβανομένων διεθνών οργανισμών[32], που ελέγχουν το κράτος ή ουσιώδες μέρος του εδάφους του κράτους. Φαίνεται, επομένως, ότι ένας οργανισμός διαφορετικός από το κράτος μπορεί να είναι φορέας προστασίας[33], υπό την προϋπόθεση ότι ασκεί τον απαιτούμενο βαθμό ελέγχου επί του κράτους και ότι πληρούται το αντικειμενικό κριτήριο προστασίας που επιβάλλει το άρθρο 7, παράγραφος 2, της οδηγίας 2004/83. Νομίζω ότι, εάν το κράτος κάνει χρήση της πολυεθνικής στρατιωτικής δύναμης, η χρήση αυτή θα μπορούσε να θεωρηθεί ως εύλογο μέτρο για την αποτροπή διώξεων στη χώρα της ιθαγένειας του πρόσφυγα. Θεωρώ, πάντως, ότι προκειμένου να συμμορφωθεί με τις επιταγές του άρθρου 7 της οδηγίας 2004/83, ένα κράτος μπορεί να στηρίζεται στη συνδρομή πολυεθνικής στρατιωτικής δύναμης, υπό την προϋπόθεση και μόνον ότι η δύναμη αυτή ενεργεί κατ' εντολή της διεθνούς κοινότητας, για παράδειγμα υπό την αιγίδα των Ηνωμένων Εθνών.

59. Επομένως, δεν μπορεί να αποκλεισθεί το ενδεχόμενο να λειτουργεί ένας φορέας προστασίας σύμφωνα με το άρθρο 7, παράγραφος 1, της οδηγίας 2004/83 στη χώρα καταγωγής του πρόσφυγα, παρά το γεγονός ότι η προστασία μπορεί να διασφαλιστεί από

30 — Τα πραγματικά περιστατικά που πρέπει να εξετάσει το εθνικό δικαστήριο προκειμένου να αποδειχθεί αν συντρέχουν οι νομικές προϋποθέσεις της μεταβολής των συνθηκών και της δυνατότητας εξασφαλίσεως προστασίας ενδέχεται, σε ορισμένες περιπτώσεις, να αλληλοκαλύπτονται σε σημαντικό βαθμό. Έτσι, η παρουσία φορέα προστασίας, ο οποίος έχει την εξουσία, την οργανωτική δομή και τα μέσα, μεταξύ άλλων, να διατηρήσει ένα ελάχιστο επίπεδο νομιμότητας και τάξεως στη χώρα της ιθαγένειας του πρόσφυγα μπορεί, χωρίς αυτό να συμβαίνει κατ' ανάγκη, να αποτελεί ένδειξη μεταβολής των συνθηκών που είναι ουσιαστικής και μη προσωρινής φύσεως.

31 — Βλ. το πρώτο σκέλος του δευτέρου ερωτήματος.

32 — Εξυπακουομένου, πάντως, ότι δεν περιορίζεται μόνο στους διεθνείς οργανισμούς.

33 — Είτε μόνος του είτε, κατά τη γνώμη μου, σε συνδυασμό με το κράτος.

το κράτος μόνο χάρη στη βοήθεια πολυεθνικής στρατιωτικής δύναμης. Η ύπαρξη φορέα προστασίας καθώς και η διαθεσιμότητα, η αποτελεσματικότητα και ο μόνιμος χαρακτήρας της προστασίας που παρέχει ο φορέας αυτός στη χώρα της ιθαγένειας του πρόσφυγα είναι πραγματικά ζητήματα τα οποία πρέπει να εκτιμηθούν από το εθνικό δικαστήριο υπό το πρίσμα των ανωτέρω σκέψεων.

60. Όσον αφορά το δεύτερο σκέλος του δευτέρου ερωτήματος, το αιτούν δικαστήριο ζητεί, κατά τη γνώμη μου, να διευκρινιστεί αν το καθεστώς πρόσφυγα μπορεί να αρθεί σύμφωνα με το άρθρο 11, παράγραφος 1, στοιχείο ε΄, της οδηγίας 2004/83, εάν ο ενδιαφερόμενος απειλείται εν προκειμένω να υποστεί, στη χώρα της ιθαγένειάς του, μάλλον, σοβαρή βλάβη, κατά την έννοια του άρθρου 15 της οδηγίας 2004/83 παρά δίωξη. Νομίζω ότι το ζήτημα αν ένα πρόσωπο δικαιούται να υπαχθεί στο καθεστώς επικουρικής προστασίας δεν καταλέγεται μεταξύ των νομικών κριτηρίων που έχουν εφαρμογή όσον αφορά την άρση του καθεστώτος πρόσφυγα[34].

61. Με το τρίτο σκέλος του δευτέρου ερωτήματος, το αιτούν δικαστήριο ζητεί από το Δικαστήριο να διευκρινίσει αν η παύση υπαγωγής στο καθεστώς πρόσφυγα κατά το άρθρο 11, παράγραφος 1, στοιχείο ε΄, της οδηγίας 2004/83 προϋποθέτει ότι, στη χώρα της ιθαγένειας του πρόσφυγα, η κατάσταση από απόψεως ασφάλειας είναι σταθερή και το γενικό βιοτικό επίπεδο διασφαλίζει ένα ελάχιστο επίπεδο διαβιώσεως.

62. Η σταθερότητα της καταστάσεως στη χώρα της ιθαγένειας του πρόσφυγα, από απόψεως ασφάλειας, θα πρέπει να εκτιμάται από το εθνικό δικαστήριο ως αναπόσπαστο μέρος του ελέγχου του ζητήματος κατά πόσον παρέχονται μέσα προστασίας από τις διώξεις σύμφωνα με τα όσα απαιτούν τα άρθρα 7, παράγραφος 2, και 11, παράγραφος 1, στοιχείο ε΄, της οδηγίας 2004/83. Επομένως, πρέπει να υπάρχει φορέας προστασίας ο οποίος έχει την εξουσία, την οργανωτική δομή και τα μέσα να διατηρήσει, μεταξύ άλλων, ένα ελάχιστο επίπεδο νομιμότητας και τάξεως στη χώρα της ιθαγένειας του πρόσφυγα. Η κατάσταση στη χώρα ιθαγένειας του πρόσφυγα, από απόψεως ασφάλειας, πρέπει, κατά τη γνώμη μου, να είναι τέτοια ώστε ο πρόσφυγας να μην μπορεί να ζητήσει να υπαχθεί στο καθεστώς του πρόσφυγα στο προσεχές μέλλον.

63. Όσον αφορά το ζήτημα του γενικού βιοτικού επιπέδου και της δυνατότητας εξασφαλίσεως ελάχιστου ορίου διαβιώσεως στη χώρα της ιθαγένειας, πρέπει να τονισθεί εκ προοιμίου ότι η οδηγία 2004/83 δεν χορηγεί το καθεστώς πρόσφυγα ή επικουρικής προστασίας σε οικονομικούς μετανάστες.

34 — Βλ. σημεία 46 έως 48, ανωτέρω.

Επιπλέον, πρόσωπα που έχουν ανάγκη συμπόνιας ή ανθρωπιστικής βοήθειας, εκτός αυτών που δικαιούνται διεθνούς προστασίας[35], δεν εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής της οδηγίας 2004/83. Το ζήτημα του γενικού βιοτικού επιπέδου και η δυνατότητα εξασφαλίσεως ελάχιστου ορίου διαβιώσεως στη χώρα της ιθαγένειας του πρόσφυγα δεν αποτελούν μεν, κατά τη γνώμη μου και όπως υποστήριξε η Επιτροπή με τις προτάσεις της, αυτοτελές σχετικό νομικό κριτήριο που πρέπει να εφαρμόζεται κατά την εκτίμηση του ζητήματος της άρσεως του καθεστώτος πρόσφυγα σύμφωνα με το άρθρο 11, παράγραφος 1, στοιχείο ε΄,της οδηγίας 2004/83, πλην όμως πρέπει να συνεκτιμώνται κατά την εξέταση του κατά πόσον η φύση της μεταβολής των συνθηκών μπορεί να θεωρηθεί ουσιαστική και μη προσωρινή κατά την έννοια του άρθρου 11, παράγραφος 2, της οδηγίας αυτής[36]. Σημειώνω επίσης ότι, δεδομένου ότι τα άρθρα 7 και 11, παράγραφος 1, στοιχείο ε΄, της οδηγίας 2004/83 απαιτούν να παρέχεται ελάχιστο επίπεδο προστασίας στη χώρα της ιθαγένειας, είναι τουλάχιστον αμφίβολο αν η χώρα αυτή θα έχει την οργανωτική δομή και τα μέσα[37] να παράσχει τέτοια προστασία εάν δεν μπορεί να εξασφαλίσει ένα ελάχιστο επίπεδο διαβιώσεως για τους πολίτες της.

64. Θεωρώ ότι η δυνατότητα εξασφαλίσεως του ελαχίστου επιπέδου διαβιώσεως στη χώρα της ιθαγένειας του πρόσφυγα και η σημασία του στο πλαίσιο της άρσεως του καθεστώτος πρόσφυγα σύμφωνα με το άρθρο 11, παράγραφος 1, στοιχείο ε΄, της οδηγίας 2004/83 είναι ένα ζήτημα που πρέπει να καθοριστεί από το εθνικό δικαστήριο υπό το πρίσμα των ανωτέρω σκέψεων.

Β. *Το τρίτο ερώτημα*

1. Τα κυριότερα επιχειρήματα των διαδίκων

65. Ο αναιρεσείων στην υπόθεση C-175/08 θεωρεί ότι εάν οι λόγοι της αρχικής διώξεως έχουν εκλείψει, πλην όμως υπάρχουν νέες συνθήκες που ενδέχεται να οδηγήσουν σε δίωξη, πρέπει να ισχύσει η ελάφρυνση του βάρους αποδείξεως σύμφωνα με το άρθρο 4, παράγραφος 4, της οδηγίας 2004/83, εφόσον η διάταξη αυτή δεν διακρίνει ανάλογα με τον χρόνο της προηγούμενης διώξεως. Με την

35 — Όπως ορίζεται στο άρθρο 2, στοιχείο α΄, της οδηγίας 2004/83. Βλ. την 9η αιτιολογική σκέψη της οδηγίας 2004/83.

36 — Βλ. το άρθρο 11, παράγραφος 2, της οδηγίας 2004/83.

37 — Βλ. σημείο 49, ανωτέρω.

επιβολή του βάρους αποδείξεως στο κράτος μέλος, το οποίο καταδεικνύει ότι το πρόσωπο δεν πληροί πλέον τα κριτήρια του πρόσφυγα, το άρθρο 14, παράγραφος 2, της οδηγίας 2004/83 θέτει αυστηρότερες προϋποθέσεις για την ανάκληση του καθεστώτος πρόσφυγα από αυτές που ισχύουν όταν υφίσταται φόβος διώξεως αλλά δεν έχει πραγματοποιηθεί ακόμη δίωξη. Το άρθρο 14, παράγραφος 2, της οδηγίας 2004/83 αντικατοπτρίζει, επομένως, το άρθρο 4, παράγραφος 4, της οδηγίας αυτής. Οι αναιρεσείοντες στις υποθέσεις C-176/08 και C-179/08 ισχυρίζονται ότι το κριτήριο πιθανολογήσεως στη διαδικασία ανακλήσεως του καθεστώτος πρόσφυγα δεν είναι το ίδιο με το κριτήριο που εφαρμόζεται στη διαδικασία αναγνωρίσεως του καθεστώτος αυτού. Κατά τη διαδικασία αναγνωρίσεως του καθεστώτος πρόσφυγα, οι προϋποθέσεις για τη χορήγηση του καθεστώτος αυτού πρέπει να εξετάζονται συνολικά. Στο πλαίσιο αυτό, θα πρέπει να εφαρμόζεται το άρθρο 4, παράγραφος 4, της οδηγίας 2004/83. Κατά τη διαδικασία ανακλήσεως του καθεστώτος πρόσφυγα, νέες και διαφορετικής φύσεως περιστάσεις λόγω των οποίων θα μπορούσε να υπάρξει δίωξη πρέπει, πάντως, να αξιολογούνται με βάση το κριτήριο του άρθρου 11, παράγραφος 1, στοιχείο ε΄, της οδηγίας 2004/83, δηλαδή αξιολόγηση της εύλογης προσδοκίας του προσώπου να επιστρέψει στη χώρα καταγωγής του, εφόσον οι συνθήκες που οδήγησαν στην αναγνώρισή του ως πρόσφυγα έχουν παύσει να υφίστανται. Και στο πλαίσιο αυτό, το άρθρο 4 της οδηγίας 2004/83 εφαρμόζεται επίσης στις περιπτώσεις κατά τις οποίες ο αιτών έχει ήδη υποστεί δίωξη ή έχει δεχθεί άμεσες απειλές διώξεως. Το άρθρο 14, παράγραφος 2, της οδηγίας 2004/83 δεν είναι ειδικός κανόνας ο οποίος υποκαθιστά το άρθρο 4 της οδηγίας αυτής. Οι αναιρεσείοντες στην υπόθεση C-178/08 θεωρούν ότι, εφόσον οι αρχικοί λόγοι διώξεως δεν υφίστανται πλέον, το βάρος αποδείξεως μετατίθεται στο κράτος μέλος το οποίο χορήγησε το καθεστώς πρόσφυγα και το οποίο πρέπει να καταδείξει ότι ο πρόσφυγας δεν φοβάται διώξεις για άλλο λόγο σύμφωνα με το άρθρο 2, στοιχείο γ΄,της οδηγίας 2004/83. Το κριτήριο πιθανολογήσεως που πρέπει να εφαρμοστεί είναι το ίδιο με το κριτήριο που απαιτείται για τον αποκλεισμό της αναγνωρίσεως του καθεστώτος πρόσφυγα, δηλαδή πρέπει να υπάρχουν σοβαροί λόγοι για να θεωρηθεί ότι το ενδιαφερόμενο πρόσωπο δεν είναι εκτεθειμένο στον κίνδυνο νέας διώξεως.

66. Κατά τους ισχυρισμούς της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γερμανίας, εάν οι περιστάσεις που οδήγησαν στην αναγνώριση ενός προσώπου ως πρόσφυγα έχουν παύσει να υφίστανται, οι νέες και διαφορετικής φύσεως περιστάσεις που δικαιολογούν τον φόβο διώξεως πρέπει να αξιολογούνται βάσει του κριτηρίου πιθανολογήσεως που ισχύει για την αναγνώριση του καθεστώτος πρόσφυγα. Επιπλέον, τέτοιες νέες και διαφορετικής φύσεως περιστάσεις δεν πρέπει να αξιολογούνται λαμβανομένης υπόψη της ελαφρύνσεως του βάρους αποδείξεως κατά το άρθρο 4, παράγραφος 4, της οδηγίας 2004/83. Η Ιταλική Κυβέρνηση θεωρεί, μεταξύ άλλων, ότι πιθανές νέες και διαφορετικής φύσεως περιστάσεις που δικαιολογούν τον φόβο διώξεως πρέπει να αξιολογούνται σύμφωνα με το κριτήριο του «πραγματικού κινδύνου» και η ελάφρυνση του βάρους αποδείξεως σύμφωνα με το άρθρο 4, παράγραφος 4, της οδηγίας 2004/83 δεν περιορίζεται στις περιπτώσεις κατά τις οποίες υπάρχει σχέση μεταξύ των νέων περιστάσεων και αυτών που οδήγησαν στη χορήγηση του καθεστώτος πρόσφυγα. Κατά την Κυπριακή Δημοκρατία, εάν οι περιστάσεις που οδήγησαν στην αναγνώριση του καθεστώτος πρόσφυγα έχουν παύσει να υφίστανται, οι νέες ή διαφορετικής φύσεως περιστάσεις πρέπει να αξιολογούνται σύμφωνα με τα κεφάλαια II και III της οδηγίας 2004/83.

Αυτό προϋποθέτει ότι η νέα αίτηση πρέπει να εξετάζεται καλόπιστα, χωρίς να μετατίθεται το βάρος αποδείξεως από τον αιτούντα στο κράτος μέλος, εκτός εάν συντρέχει το τεκμήριο του άρθρου 4, παράγραφος 4, της οδηγίας 2004/83 που έχει εφαρμογή σε κάθε περίπτωση. Το Ηνωμένο Βασίλειο θεωρεί ότι εάν οι περιστάσεις που οδήγησαν στη χορήγηση του καθεστώτος πρόσφυγα έχουν παύσει να υφίστανται και προβάλλονται νέες και διαφορετικής φύσεως περιστάσεις που θεμελιώνουν βάσιμο φόβο διώξεως, ο αιτών πρέπει να υποβάλει το συντομότερο δυνατόν όλα τα στοιχεία που απαιτούνται για την τεκμηρίωση της αιτήσεως διεθνούς προστασίας σύμφωνα με το άρθρο 4, παράγραφος 1, της οδηγίας.

2. Αξιολόγηση

67. Η Επιτροπή φρονεί ότι το άρθρο 14, παράγραφος 2, της οδηγίας 2004/83 περιέχει τους κρίσιμους κανόνες όσον αφορά τη διαδικασία ανακλήσεως της αποφάσεως περί χορηγήσεως του καθεστώτος πρόσφυγα. Σύμφωνα με το άρθρο 14, παράγραφος 2, της οδηγίας 2004/83 και με την επιφύλαξη της υποχρεώσεως του πρόσφυγα σύμφωνα με το άρθρο 4, παράγραφος 1, της οδηγίας αυτής να αναφέρει όλα τα σχετικά πραγματικά περιστατικά και να υποβάλει όλα τα κρίσιμα στοιχεία που βρίσκονται στη διάθεσή του, το κράτος μέλος που χορήγησε το καθεστώς πρόσφυγα οφείλει να αποδείξει κατά περίπτωση ότι ο ενδιαφερόμενος έπαυσε να είναι ή δεν ήταν ποτέ πρόσφυγας. Επομένως, το εν λόγω κράτος πρέπει να αποδείξει ότι ο πρόσφυγας δεν μπορεί πλέον να αρνείται να θέσει εαυτόν υπό την προστασία της χώρας της ιθαγένειάς του. Κατά συνέπεια, η παύση υπαγωγής στο καθεστώς πρόσφυγα αξιολογείται βάσει διαφορετικών κριτηρίων από αυτά που χρησιμοποιήθηκαν για την αναγνώριση του καθεστώτος αυτού. Η Επιτροπή θεωρεί ότι το άρθρο 4, παράγραφος 4, της οδηγίας 2004/83, το οποίο προβλέπει ελάφρυνση του βάρους αποδείξεως υπέρ του αιτούντος όταν αναγνωρίζεται το καθεστώς πρόσφυγα, δεν έχει εφαρμογή στην ανάκληση του καθεστώτος αυτού, οπότε το βάρος της αποδείξεως φέρει η αρμόδια αρχή.

68. Με το τρίτο ερώτημά του, το αιτούν δικαστήριο ζητεί διευκρινίσεις ως προς τον τρόπο με τον οποίο οι νέες και διαφορετικής φύσεως περιστάσεις, λόγω των οποίων ο ενδιαφερόμενος θα μπορούσε να υποστεί δίωξη, πρέπει να αξιολογούνται στις περιπτώσεις κατά τις οποίες έχουν εξαλειφθεί οι προηγούμενες περιστάσεις, λόγω των οποίων είχε χορηγηθεί στον ενδιαφερόμενο το καθεστώς πρόσφυγα.

69. Προκειμένου να δοθεί λυσιτελής απάντηση στο ερώτημα του αιτούντος δικαστηρίου, φρονώ ότι είναι αναγκαίο να διευκρινιστεί η έννοια των επίμαχων νέων και διαφορετικής φύσεως περιστάσεων.

70. Θεωρώ ότι οι όροι «νέες και διαφορετικής φύσεως περιστάσεις λόγω των οποίων ο ενδιαφερόμενος θα μπορούσε να υποστεί δίωξη» τους οποίους χρησιμοποιεί το αιτούν δικαστήριο αφορούν εντελώς καινοφανείς περιστάσεις οι οποίες ουδόλως συνδέονται, ούτε καν εν μέρει, με τις προηγούμενες περιστάσεις, λόγω των οποίων χορηγήθηκε στον ενδιαφερόμενο το καθεστώς πρόσφυγα.

71. Εάν οι περιστάσεις που οδήγησαν στη χορήγηση του καθεστώτος πρόσφυγα έχουν μεταβληθεί σε ορισμένο βαθμό, πλην όμως κάποιοι παράγοντες που συνδέονται, έστω εν μέρει, με τις περιστάσεις αυτές εξακολουθούν να υφίστανται, η μεταβολή δεν μπορεί, κατά τη γνώμη μου, να είναι ουσιαστικής και μη προσωρινής φύσεως, όπως απαιτεί το άρθρο 11, παράγραφος 2, της οδηγίας 2004/83.

72. Επιπλέον, εάν κατά τη διαδικασία ανακλήσεως διαπιστωθεί ότι, παρά το γεγονός ότι οι περιστάσεις που οδήγησαν στη χορήγηση του καθεστώτος πρόσφυγα έχουν μεταβληθεί σε ορισμένο βαθμό, ορισμένοι παράγοντες που συνδέονται, έστω εν μέρει, με τις περιστάσεις αυτές εξακολουθούν να υφίστανται, τα επίμαχα κράτη μέλη πρέπει να αποδείξουν, σύμφωνα με το άρθρο 14, παράγραφος 2, της οδηγίας 2004/83, ότι ο πρόσφυγας δεν έχει βάσιμο φόβο διώξεως στηριζόμενο στους εν λόγω παράγοντες.

73. Εάν ο πρόσφυγας στηρίζεται σε εντελώς νέες και διαφορετικής φύσεως περιστάσεις λόγω των οποίων θα μπορούσε να υποστεί δίωξη, φρονώ ότι το πρόσωπο αυτό υποβάλλει νέα αίτηση για τη χορήγηση του καθεστώτος πρόσφυγα και ότι οι περιστάσεις αυτές πρέπει να αξιολογηθούν προκειμένου να αποδειχθεί κατά πόσον το πρόσωπο αυτό έχει βάσιμο φόβο διώξεως σύμφωνα με το άρθρο 2, στοιχείο γ΄,της οδηγίας 2004/83. Το κριτήριο πιθανολογήσεως που πρέπει να εφαρμοστεί είναι, επομένως, το κριτήριο που εφαρμόζεται στη χορήγηση του καθεστώτος πρόσφυγα σύμφωνα με το άρθρο 13 της οδηγίας 2004/83.

74. Το γεγονός ότι το καθεστώς πρόσφυγα χορηγήθηκε, κατά το παρελθόν, σε ένα πρόσωπο λόγω βάσιμου φόβου διώξεως στηριζόμενου σε εντελώς διαφορετικές περιστάσεις δεν συνιστά, κατά τη γνώμη μου, σοβαρή ένδειξη σύμφωνα με το άρθρο 4, παράγραφος 4, της οδηγίας 2004/83 ότι είναι βάσιμος ο φόβος διώξεως που επικαλείται τώρα ο αιτών.

75. Η ελάφρυνση των κανόνων αποδείξεως κατά το άρθρο 4, παράγραφος 4, της οδηγίας 2004/83 προϋποθέτει, κατά τη γνώμη μου, ότι η προηγούμενη δίωξη ή οι άμεσες απειλές διώξεως συνδέονται, έστω και εν μέρει, με τις νέες και διαφορετικής φύσεως περιστάσεις λόγω των οποίων θα μπορούσε ο ενδιαφερόμενος να υποστεί δίωξη.

76. Στο εθνικό δικαστήριο απόκειται να εκτιμήσει, μεταξύ άλλων, αν οι επίμαχες περιστάσεις είναι νέες ή συνδέονται με τις περιστάσεις που οδήγησαν στη χορήγηση του καθεστώτος πρόσφυγα στον ενδιαφερόμενο.

## VII — Πρόταση

77. Συνεπώς, φρονώ ότι στα ερωτήματα που υποβλήθηκαν στο Δικαστήριο πρέπει να δοθούν οι ακόλουθες απαντήσεις:

«1) Το άρθρο 11, παράγραφος 1, στοιχείο ε΄, της οδηγίας 2004/83/ΕΚ του Συμβουλίου, της 29ης Απριλίου 2004, για θέσπιση ελάχιστων απαιτήσεων για την αναγνώριση και το καθεστώς των υπηκόων τρίτων χωρών ή των απάτριδων ως προσφύγων ή ως προσώπων που χρήζουν διεθνούς προστασίας για άλλους λόγους, πρέπει να ερμηνεύεται υπό το πρίσμα, μεταξύ άλλων, του ορισμού του "πρόσφυγα" κατά την έννοια του άρθρου 2, στοιχείο γ΄, της οδηγίας αυτής. Επομένως, πρέπει να αποδειχθεί, σύμφωνα με το άρθρο 11, παράγραφος 1, στοιχείο ε΄, της οδηγίας 2004/83, ότι οι περιστάσεις λόγω των οποίων αναγνωρίστηκε το καθεστώς του πρόσφυγα σε κάποιο πρόσωπο έπαυσαν να υφίστανται και ότι η χώρα της ιθαγένειας είναι σε θέση και επιθυμεί να το προστατεύσει. Το καθεστώς του πρόσφυγα μπορεί να αρθεί αν παρέχεται, στη χώρα της ιθαγένειας, μια μόνιμη λύση που να αποκλείει τον κίνδυνο διώξεων. Η προστασία που παρέχει η χώρα ιθαγένειας του πρόσφυγα είναι σύμφωνη με το άρθρο 7 της οδηγίας 2004/83 εάν υπάρχει φορέας προστασίας που λαμβάνει εύλογα μέτρα για να αποτρέψει τις διώξεις, μεταξύ άλλων με τη λειτουργία αποτελεσματικού νομικού συστήματος για τον εντοπισμό, την ποινική δίωξη και τον κολασμό πράξεων που συνιστούν διώξεις. Σε περίπτωση που η προστασία από τις διώξεις μπορεί να διασφαλιστεί μόνο με τη συνδρομή πολυεθνικής στρατιωτικής δύναμης, η συνδρομή αυτή είναι δυνατό να θεωρηθεί εύλογο μέτρο κατά την έννοια του

άρθρου 7, παράγραφος 2, της οδηγίας 2004/83, υπό την προϋπόθεση ότι το οικείο στρατιωτικό σώμα λειτουργεί βάσει εντολής της διεθνούς κοινότητας.

2) Το αν ένα πρόσωπο είναι δικαιούχος επικουρικής προστασίας βάσει του κεφαλαίου V της οδηγίας 2004/83 δεν καταλέγεται μεταξύ των νομικών κριτηρίων που έχουν εφαρμογή όσον αφορά την άρση του καθεστώτος του πρόσφυγα. Εάν, πάντως, οι εθνικές αρχές καταλήξουν ότι το καθεστώς του πρόσφυγα αίρεται σύμφωνα με τα όσα προβλέπει το άρθρο 11, παράγραφος 1, στοιχείο ε΄, της οδηγίας 2004/83, πρέπει να ληφθούν όλα τα αναγκαία μέτρα ώστε, αφενός, να παρασχεθεί πράγματι στο οικείο πρόσωπο η δυνατότητα να ζητήσει να τύχει επικουρικής προστασίας και, αφετέρου, να διασφαλιστούν πλήρως τα διαδικαστικά του δικαιώματα.

3) Η κατάσταση στη χώρα της ιθαγένειας πρέπει, από απόψεως ασφαλείας, να είναι τέτοια ώστε ο πρόσφυγας να μην μπορεί να ζητήσει να υπαχθεί στο καθεστώς του πρόσφυγα στο προσεχές μέλλον. Η σταθερότητα της καταστάσεως στη χώρα της ιθαγένειας του πρόσφυγα, από απόψεως ασφάλειας, πρέπει να εκτιμάται από το εθνικό δικαστήριο ως αναπόσπαστο μέρος του ελέγχου του ζητήματος αν παρέχονται μέσα προστασίας από τις διώξεις σύμφωνα με τα όσα απαιτούν τα άρθρα 7, παράγραφος 2, και 11, παράγραφος 1, στοιχείο ε΄, της οδηγίας 2004/83.

4) Η δυνατότητα εξασφαλίσεως του ελαχίστου επιπέδου διαβιώσεως στη χώρα της ιθαγένειας του πρόσφυγα δεν αποτελεί μεν αυτοτελές σχετικό νομικό κριτήριο που πρέπει να εφαρμόζεται κατά την εκτίμηση του ζητήματος της άρσεως του καθεστώτος του πρόσφυγα δυνάμει του άρθρου 11, παράγραφος 1, στοιχείο ε΄, της οδηγίας 2004/83, πλην όμως πρέπει να συνεκτιμάται κατά την εξέταση του

κατά πόσον, αφενός, η φύση της μεταβολής των συνθηκών μπορεί να θεωρηθεί ουσιαστική και μη προσωρινή κατά την έννοια του άρθρου 11, παράγραφος 2, της οδηγίας αυτής και, αφετέρου, ο πρόσφυγας μπορεί να τύχει προστασίας στη χώρα της ιθαγένειάς του.

5) Στην περίπτωση κατά την οποία οι προηγούμενες περιστάσεις λόγω των οποίων χορηγήθηκε στον ενδιαφερόμενο το καθεστώς πρόσφυγα έχουν παύσει να υφίστανται, οι εντελώς νέες και διαφορετικής φύσεως περιστάσεις λόγω των οποίων θα μπορούσε να υποστεί δίωξη σύμφωνα με το άρθρο 9 της οδηγίας 2004/83 πρέπει να αξιολογούνται σύμφωνα με το κριτήριο πιθανολογήσεως που εφαρμόζεται στη χορήγηση του καθεστώτος πρόσφυγα σύμφωνα με το άρθρο 13 της οδηγίας αυτής, ενώ το άρθρο 4, παράγραφος 4, της οδηγίας 2004/83 δεν έχει εφαρμογή στην αξιολόγηση αυτή.»